

Die uw jeugd vernieuwt
als die van een arend...

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

KERKELIJK LEVEN / C.J. de Ruijter

In dit nummer:

KERKELIJK LEVEN 85

C.J. de Ruijter

Een congres gaat voorbij,
de gemeente blijft

MEDITATIEF 89

J.B. de Rijke

De profeet

WANDELEN MET GOD 90

B. Luiten

Begrijpend en
betrokken lezen

ACHTERGRONDEN 92

J.M. Batteau

Inzicht, vernieuwing,
grenzen

SCHRIFTSTUDIE 95

Tj. Boersma

Gods hand in
de geschiedenis 2

AAN DE BROEDERWEG 99

J. van Bruggen

Gewoon is nog
niet normaal

KUNST 102

J.M. de Jong

Moderne en hedendaagse
nederlandse kunst

en verder...

Boekbespreking
Meegelezen/Uit de kerken

EEN CONGRES GAAT VOORBIJ, DE GEMEENTE BLIJFT

Er is vraag naar geloofsverdieping. Het Lunterse congres over verlangen naar geestelijke groei heeft dat duidelijk aan het licht gebracht. In een terugblikkend artikel stelde ik vorige week, dat het congres daarmee de vraag in ons midden neerlegt of we op dit punt niet verder moeten komen in onze kerken. Deze keer wil ik rond die vraag eens vooruitblikken.

Verbreiding gevraagd

Het thema van Lunteren is van groot belang voor de kerk. Geestelijke groei is wezenlijk voor echte omgang met God. Maar juist als je het zo zegt, besef je dat een congres eigenlijk niet de goede plek is om zo'n thema aan te pakken. Geestelijke groei is een zaak die je in de gemeente aan de orde moet stellen. Als zo'n thema beperkt

blijft tot de sfeer van congressen en cursussen, blijft het een onderwerp voor de liefhebbers. De grote massa van de kerkmensen blijft er dan buiten. Dat zou niet goed zijn. Ik denk dat het daarom gewenst is, dat er verbreiding komt in de manier waarop thema's als dit aan de orde komen. Om twee redenen zou zo'n verbreiding erg goed zijn. In de eerste plaats wu op deze manier duidelijk kunnen worden, dat

het hier niet gaat om een particuliere beweging van **een** paar bevlogen mensen. In een eerdere bespreking van de boekjes van Aad **Kamsteeg** heb ik al op dat punt gewezen. Zo gemakkelijk kan een beeld ontstaan van groepsvorming rond een paar enthousiastefiguren. Maar dat moeten **we** niet willen. Een beweging is van mensen. De kerk is van Christus. En geestelijke groei komt het best tot Zijn recht, als we die zetten in het perspectief van de groei van de gemeente naar Christus toe (Ef. 4 : 13-16).

Er is nog een andere reden waarom verbreding nodig is. Juist als we over deze dingen in de gemeente met elkaar doorpraten, kan duidelijk worden wat de plaats ervan is,

met betrekking tot de aanwezige kaders die de Here in het samenleven van de **kerk** gegeven heeft. Ik weet, dat nu veel mensen nogal onzeker zijn over de vraag in **hoeverre** dit nu allemaal in overeenstemming te brengen is met de traditie waaruit wij als **vrijgemaakten** stammen. We hebben er nooit **werk** van gemaakt om onze inspiratie overzee te **zoeken**. En als daar dan alleen over **doorgesproken** kan worden op congressen en speciale vergaderingen, gaat er zo gauw de **suggestie** van uit dat dit **allemaal** iets heel nieuws is. Iets van een heel andere orde dan wat we tot nu toe kennen als gereformeerden. En op die manier zal het nooit **een** echte plaats kunnen **krijgen** in de breedte van de **gereformeerde** kerken.

Hebben we behoefte aan nieuwe impulsen?

Tot nu toe ga ik ervan uit, dat het belangrijk is dat thema's als dit **ook** werkelijk meer plaats krijgen. Ik besef tegelijk, dat dat voor heel wat mensen nog maar de vraag is. Voor **sommigen** komt dat doordat ze er gewoon geen vertrouwen in hebben dat het om een echt gereformeerde boodschap gaat. Voor anderen komt het doordat ze in de huidige situatie van de vrijgemaakte kerken niet zo heel veel missen, waarin **deze** boodschap **zou kunnen** voorzien.

Verderop in dit **artikel** ga ik in op de vraag of het om een echt gereformeerde **boodschap** gaat. Ik snijd nu eerst aan, of wij in de huidige situatie zitten te wachten op een boodschap als deze. Lang niet iedereen heeft **trouwens** helder waar het precies om draait. Voor de duidelijkheid geef ik daarom twee kerken **aan**, die tot nu toe in de artikelen en de discussie **een** rol spelen: In de eerste plaats gaat het om de uitstraling van een levende omgang met **God**. In de tweede plaats om inspiratie tot heilig leven in **Christus**. (Die twee hangen trouwens heel nauw samen.) **Allereerst** dus de levende omgang

met God. Ongetwijfeld kun je in dit opzicht veel in **onze** kerken vinden waarvoor je dankbaar **kunt** zijn. Er is nog altijd veel bijbelkennis. Er is **veel** trouw in het willen luisteren naar de Here en **trouw** in de kerkgang. Maar tegelijk denk ik, dat je niet te veel zegt als je op dit punt **een** aantal zwakke plekken constateert bij **ons**. Het wordt **meer** dan eens **geconstateerd**, dat de persoonlijke eredienst onder zware **druk** staat. Er is veel verlegenheid rond het **bijbellesen**. Er blijkt veel behoefte te zijn aan steun en stimulans tot **geloofsverwerking**. Wat dat betreft is er dus aanleiding **genoeg** om te zoeken naar versterking en verdieping.

In de tweede plaats dus het heilig leven in Christus. Ik vind het vrij moeilijk om op dit punt een duidelijk beeld te schetsen. Ik heb nl. de indruk dat **er** op dit punt tamelijk **grote** verschillen bestaan. We zijn er nl. vrij goed in om sterke standpunten in te nemen, als het gaat om allerlei grotere en kleinere ethische **vragen**. Maar tegelijk **merk** je, dat in de praktijk er een sterke neiging tot aanpassing aan de wereld om ons heen bestaat. In de persoonlijke sfeer bestaan er **behoorlijk** wat problemen. Bijvoorbeeld op het punt van media-gebruik, omgang tussen verloofden, consumptiviteit en vrijetijdsbesteding. Persoonlijke levensstijl is bij ons weinig herkenbaar. **Ook op dit punt** is een stukje verdieping en vernieuwing niet **overbodig**.

Als je **deze** dingen op **een** rijtje zet, moet je toch constateren dat er reden genoeg is tot nieuwe impulsen. Het gaat me er niet om de noodklok te luiden. Maar in de nuchterheid kun je **zien**, dat **we op sommige** punten niet al te sterk staan in ons leven met en **voor de Here**. In dat verband past ons best enige veroordeling. We hebben de laatste 15 jaar **tweemaal** een bededag gehad als kerken, beide keren in verband met een groot kwaad in de samenleving (abortus en euthanasie). Maar wij zouden **ook** best eens een **bededag** mogen uitschrijven.

KERNREDACTIE:

PROF. DR. M. TE VELDE,
DRS. G.J. VAM MIDDELKOOP.

OVERIGE REDACTIELEDEN:

DRS. R. TER BEEK, DRS. B. BOS,
DRS. A.L.Th. DE BRUIJNE, DRS. B. LUITEN,
PROF. DR. C.J. DE RUIJTER,
DS. A. DE SNOO.

MEDEWERKERS:

J.J.D. BAAS, DRS. C.J. HAAK,
J.M. DE JONG, DRS. J. SMELIK,
DRS. H. VELDMAN.

REDACTIE-ASSISTENT:

W.L. DE GRAAFF, Wormanstraat 138, 8265
AG Kampen, Tel. (038) 3331201.

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan:
De Reformatie, Postbus 24, 8260 AA te Kampen.

ADMINISTRATIE/ADVERTENTIES:

Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre B.V.,
Postrekening 406040 t.n.v.,
De Reformatie, Goes, Postbus 25, 4460 AA
Goes. Tel. (0113) 215591.

ABONNEMENT:

f 85,75 per jaar; f 46,25 per halfjaar; studenten f 70,25 per jaar (binnenland). Buitenland: f 144,50 per jaar (zeepost).

Een abonnement kan per maand ingaan, maar slechts beëindigd worden uiterlijk twee maanden voor het verstrijken van de betalingstermijn (opzegging van jaarabonnement vóór 1 november, van een halfjaarabonnement vóór 1 juni).

Losse nummers f 1,95 (excl. porto).

De Reformatie is op cassette verkrijgbaar bij de Stichting Bralectah. Tel. (0521) 515946.

ADVERTENTIES:

Prijs: f 0,84 per mm. Contracttarief op aanvraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen.

ISSN 0165-5191

ven in verband met het kwaad van de **verwereldlijking** dat onze kerken bedreigt!!

Bevat onze traditie niet genoeg?

Reden genoeg voor nieuwe impulsen dus. Maar dan is **voor veel mensen** de **vraag**, of je daar nu elementen uit de Amerikaanse traditie **voor** nodig hebt of niet. Hebben wij in onze eigen **gereformeerde** traditie eigenlijk **niet** alles wat in dit opzicht nodig is?

Op die laatste vraag zou ik willen antwoorden met ja en nee. Aan de ene kant kun je zeggen dat over deze dingen is nagedacht onder **ons**. Alleen denk ik wel, dat je voor sommige dingen wel eens **heel** ver terug moet gaan om dat op te halen. Persoonlijk vind ik het b.v. heel leerzaam om te zien, dat de zaken die nu aan de **orde** zijn al **eerder** net zo gespeeld hebben (alleen toen in een heel ander kader). Na de Reformatie in Nederland is er **wel** vaker geconstateerd, dat op het punt van de omgang met de Here en de heilige wandel voor Hem nadere **reformatie** nodig was. En in die tijd hebben we onder andere veel te danken gehad aan de Puriteinen, **die** vanuit Engeland nieuwe impulsen op dat punt hebben geleverd. Diverse **van hun** voorgangers **zijn** zelfs predikant of hoogleraar geweest in Nederland. Het is opvallend, dat van de **Amerikaanse stemmen** die we nu horen, de meesten hun wortels in diezelfde Puriteinse traditie hebben.

Er is dus best wel nagedacht en doorgesproken over deze dingen. Maar kennelijk kunnen sommige dingen **ook** weer in het vergeetboek **raken**. Als je dus zegt dat onze gereformeerde traditie bevat wat we **nodig** hebben, dan is dat juist. Maar zeg er wel bij, dat niet **alle** elementen uit die traditie **steeds** springlevend gebleven zijn. Het is nl. wel **opvallend**, dat we via de Amerikaanse stemmen die ons nu bereiken, dingen gepresenteerd krijgen die soms rechtstreeks terug-

gaan op diepe wortels van onze gereformeerde traditie (ik **kom daar** straks nog even op terug).

Hoe gereformeerd?

Daarmee ben ik bij de vraag gekomen **hoe gereformeerd** deze boodschap is. En dat is een belangrijke vraag. Ik vind ook dat die terecht gesteld wordt. En ik kan me goed voorstellen, dat veel mensen wat wantrouwend naar allerlei voor hen onbekende schrijvers **kijken**, die ons gepresenteerd worden. Een vroegere generatie hoorde nog wel eens dat verwezen werd naar een **man** als Spurgeon. Maar de **meeste vrijgemaakten** groeiden op zonder dat namen als Packer, Lloyd-Jones e.a. een rol speelden. Bovendien hanteren zulke schrijvers vaak termen die ons niet vertrouwd zijn. En we missen bij **hen** soms dingen die voor ons juist altijd belangrijk waren. En bovenal: ze worden vaak gepresenteerd als evangelisch. En hebben we niet jarenlang geleerd, dat evangelischen gereformeerd niet bij elkaar past?

Om eerst op dat laatste in te gaan: We hebben het hier over Engelstalige auteurs, die aangeduid worden als 'evangelical'. In Engeland en Amerika is dat een term **waar** vaak alles mee aangeduid **wordt**, wat protestants en **bijbelgetrouw** is. Er horen b.v. **ook** kerken onder die wij op de ICRC (de **internationale** vergadering van gereformeerde kerken) ontmoeten!! We moeten ons dus wel realiseren, dat die term iets anders betekent dan 'evangelisch' in Nederland wil zeggen.

Verder kun je natuurlijk niet een algemene uitspraak doen over tal van verschillende schrijvers. Persoonlijk vind ik het wel belangrijk om hier goed onderscheid te maken. Soms lijkt het er nl. wel eens op, dat allerlei auteurs die genoemd worden, gemakkelijk op **één** lijn te plaatsen zijn. Dat is niet het geval. Er is erg veel verschil in achtergrond en ook wel in manier van denken. Maar dat is niet in een paar zinnen aan te geven.

Wel wil ik hier even een element er uitlichten, dat ik nogal opvallend vind. Kamsteeg legt er (in navolging van de door hem geciteerde auteurs) steeds veel nadruk op, dat onze heiliging **door** Christus verdiend is. **Daarmee** trekt hij de bron **voor** heilig leven heel duidelijk binnen onze aandacht. Dat is een element **dat** rechtstreeks bij Calvijn vandaan komt. Bij Calvijn krijgt dat element zelfs zo'n nadruk, dat **hij** het leven uit de geschonken heiliging behandelt **voorafgaand** aan de rechtvaardiging (vgl. Institutie, boek III)!! Wel vind je bij Calvijn een sterker bijbels accent en ook meer aandacht voor de **strijd** die blijft. (Dat **was** ook de achtergrond van al **mijn** discussie met **h-**steeg op dit punt.) **Maar** het blijft opvallend dat we hier dus via een omweg een element gepresenteerd krijgen, **dat** rechtstreeks bij Calvijn vandaan komt. Toch werd dit door veel mensen als iets nieuws **ervaren**. Dat laat zien dat een element uit de **gereformeerde** traditie ook wel eens in de schaduw **kan** raken. Kennelijk zijn **anderen** soms **zorgvuldiger** geweest in het bewaren en doorgeven van **zulke** elementen dan **wijzelf**.

Natuurlijk is hiermee niet een **algemene** waardering van allerlei **Amerikaanse** en Engelse auteurs gegeven. Er blijft genoeg reden om de geesten te beproeven of zij uit God zijn. **Ook** dit blad wil daaraan zo mogelijk een bijdrage leveren. **In** de komende tijd hopen wij **af** en toe eens een **bespreking** te geven van auteurs en boeken dit momenteel rond dit onderwerp 'in the picture' zijn.

Van de congressfeer naar de gemeente

Ik kan me voorstellen, dat voor sommige mensen hiermee nog niet genoeg is gezegd over het nut en de noodzaak van stimulansen **vanuit** Amerika. Laten **we** ook zo nuchter **zijn** om te constateren, dat heel wat mensen die stimulansen niet **nodig** hebben en hadden omdat ze

B

boekbespreking

TOEVAL OF LEIDING?

vanuit een bijbels doorleefde overtuiging het antwoord vinden op de vragen van onze tijd. Het is ook geen must om deze auteurs te lezen. Maar als ze **toch** 'in de buurt zijn', is het **m.i.** geen verloren tijd en moeite om eens een poosje naar ze te luisteren. Alleen is het dan wel belangrijk op welke tijd en plaats en in welk kader **we** dat doen. Laten **we** er echt aan werken om te voorkomen dat het **een** geïsoleerde beweging zou worden.

Ik heb begrepen dat er volgend jaar weer **een** congres komt. Daar zal o.a. **Jim Packer** spreken (trouwens een echte aanrader!!). Stel dat daar **weer** zo'n 600 mensen naar toe gaan. Zij mogen hopen dat ze een **goed** congres hebben, met een waardevolle gedachtenwisseling over onze wandel met God. Op zich is 600 een heel aantal, **maar** er zijn natuurlijk veel meer mensen die belang hebben bij zo'n **gedachtenwisseling**. Daarom is het belangrijk, dat geestelijke impulsen de ruimte krijgen binnen de plaatselijke gemeenten. **Voor kerkeraden** en **bijbelstudieverenigingen** liggen hier duidelijke mogelijkheden. Dan zal vanzelf de gedachte verdwijnen, dat je soms nodig **naar** Amerika moet om bij te tanken. **Dan** komen mensen ook niet meer op het idee, dat je per se naar een congres in **Lunteren** moet of naar een avond in de **Tituskapel** als een oase in de woestijn. **Dan** kan de verkwikking **van** de Geest tot Zijn recht komen op de plaats waar Hij ons vooral hebben wil: in het midden **van** Christus' gemeente.

'Toeval bestaat niet.'

In de christelijke gemeente herinneren we elkaar daar regelmatig aan. Niets gaat buiten Gods **voorzienigheid** om. Dat besef geeft, zo zegt de Nederlandse Geloofsbelijdenis, een onuitsprekelijk **troost**. Alle dingen worden omsloten door het **plan van mijn Vader** en door zijn leiding. In Zondag 10 van de **Heidelbergse Catechismus** belijdt de gelovige, dat alle dingen hem door een vaderhand worden aangereikt. Toeval bestaat niet – maar hoe bestaat dat? Ziekte, verdriet en oorlog, komt dat ook van God? En de **zonde**? En **hoe** is het **lijden** in de wereld te rijmen met Gods liefde en **almacht**? Over het houvast dat de **belijdenis van Gods voorzienigheid** geeft en over de vragen die deze belijdenis oproept, schreef ds. A.H. **Driest** een boeiend boekje, speciaal gericht op jongeren. Mijns inziens is hij erin geslaagd jongeren zo aan te spreken, dat veel ouderen graag over de jeugdige schouders zullen meelesen. Ds. Driest gaat de moeilijke **kwesties** niet uit de weg. Wat **mij** vooral heeft getroffen is het feit, dat het boek toch niet bedolven is geraakt onder de problemen en vragen en dat de auteur er goed in daagt de verwondering van Gods grootheid en nabijheid over te brengen. **Toeval of leiding?** is een boek geworden, dat les geeft in God-vrezend nadenken en spreken over een onuitsprekelijk **troost**.

Zoals ook in andere deeltje van de Scala-reeks gebruikelijk is, begeleidt de schrijver de boodschap voortdurend met **concrete** voorbeelden en illustraties. Dat is ds. **Driest** wel toevertrouwd! Zo duiken met name 'Hans en **Heleen**' meerdere malen op. Door **middel** van hun ervaringen in **Westerbork**, weeft ds. Driest een fraaie rode draad van het begin naar het einde van het **boek** (9, 89).

Als ik toch **een** enkele kritische kanttekening mag **maken**: in mijn waarneming blijft de betekenis van het gericht van God in verband met de vragen rondom Zondag 9 en 10 wat onderbelicht. Voor mensen die

leven in 'de laatste dagen' is de toom van God een werkelijkheid om geducht rekening mee te **houden**, wanneer krachtige, kritische **stemmen** opgaan over Gods beleid over ons bestaan.

Het hoofdstukje over Trouwen en 'zo **de Here wil**' (62-65) snijdt o.m. de vraag aan, of het verantwoord is om na het trouwen te wachten met kinderen krijgen. Het is te **begrijpen**, dat de auteur de betekenis van de leiding van de Here ook op dit punt wilde belichten. Hij doet dat **ook** op een fijne manier. Niettemin **kan ik** me voorstellen dat de **kortheid** van dit hoofdstuk een onbevredigend gevoel achterlaat bij degenen die echt grote problemen hebben op **dit** punt.

Nog iets. Inhoudelijk geven de pagina's 71-84 veel, maar bij alles wat daar gezegd wordt, naar aanleiding van **Zondag 10**, over 'loof en gras, eten en drinken, gezondheid en ziekte, rijkdom en armoede', raakt de voorzienigheid **van** God wel wat op de achtergrond. Ds. Driest schrijft over de vraag: wat kan ik met 'loof en gras'? **Meen**de komt hij terecht bij: 'een beter milieu begint bij jezelf'. Zo vraagt hij ook: wat kan ik met 'eten en drinken'? Dit brengt hem tot goede **woorden** over christelijk feestvieren en genieten. Milieu, genieten en omgaan met geld worden nu zelfstandige thema's. Deze invalshoek spoort niet direct met de benadering van Zondag 10. Daar is de vraag niet: wat doet mijn **hand** met loof en gras etc., daar gaat het over **Vaders hand**.

Aan een jongere, die het **boek** van ds. **Driest** gelezen had, vroeg ik om **een beoordeling**. De reactie was kort en krachtig: 'Heel mooi'. Daar sluit ik me graag bij aan. De **gebruikswaarde** van het boek wordt nog **vergroot** door de **gespreksvragen** en het **leesrooster** die zijn toegevoegd.

N.a.v.: A.H. Driest, *Toeval of leiding?*, Scala-reeks, Uitg. De Vuurbaak, Barneveld 1995, omvang 107 pagina's, prijs f 15,75.

M meditatief

En Elisa zei tot Naäman: Ga in vrede.

2 Koningen 5,19

Slotzegen

Je bijbeltje pak je vast snel in. Je neemt de starthouding aan om snel uit de kerk te zijn. Een kind wordt ondertussen nog even tot de orde geroepen. Dan ben je eerbiedig. Je ontvangt de zegen. De woorden ervoor ontgaan je eigenlijk. Gaat dan heen in vrede. zegt de predikant.

Net als Elisa tegen Naäman zei. Wat betekent dat eigenlijk?

Zijn verantwoordelijkheid?

Persoonlijke verantwoordelijkheid. Dat is maar al te vaak de zelfgebouwde schutting waarachter mensen zich in een gesprek graag verschuilen. Ook christenen. Soms is het duidelijk een schutting van lawaibomenhout. Een duwtje en hij valt om. Daarachter blijkt een kale zondaar die gewoon zijn eigen gang wil gaan. Maar die schutting van persoonlijke verantwoordelijkheid wordt soms uitermate overtuigend verdedigd. En toch heb je het gevoel dat die ander niet alleen zichzelf, maar ook jou wat probeert wijs te maken. Maar mag je wel aan die ander twifelen? Is er reden toe? De reactie 'ga in vrede' kan dan de oplossing lijken. Je gunt die ander zijn mening. Zijn persoonlijke vrijheid. Bedoelt de predikant dat als hij zegt: ga in vrede? Allemaal je 'persoonlijke vrijheid'.

De 'andere' God

Een beetje beschamend was de situatie wel geweest. Naäman was n.b. op advies van een Joods meis-

je op reis gegaan naar Samaria. Maar daar was de koning in lichte paniek geraakt. Een paar straten verderop woonde Elisa. De man Gods. Maar wat het meisje wist was de koning vergeten.

Trouwens, niet alleen de koning. Ook de melaatsen wisten de weg naar de profeet van de HERE niet (Lc. 4,27). God en zijn profeet waren vergeten. Bij zijn eigen volk moest de HERE zijn eerste plaats met veel anderen delen.

Elisa zei tegen de koning: Hallo, ik ben er ook nog. Stuur Naäman naar mij. En dan krijgen wij een lesje pastoraat. Door zijn optreden maakt Elisa aan Naäman duidelijk dat hij profeet is van een heel 'andere' God. Dus geen Yomanda-achtige toestanden. Geen V.I.P.-behandeling voor generaals. Wel een bijzonder eenvoudige opdracht. Voor de genade van die God hoeft je niets te doen. Alleen erop te vertrouwen. Ga je 7 keer onderdompelen in de Jordaan. Dan ben je schoon. Heel-making zonder betaling. Als je je maar klein maakt voor die God. En alles van Hem verwacht. Naäman vond die God door zijn profeet in Samaria.

En nu verder?

Wat je begonnen bent moet je ook afmaken. Naäman was teruggekomen. Had zijn geloof beleden. Alleen de HERE is God. Maar Naäman had een probleem. Hij bouwde geen schutting van persoonlijke verantwoordelijkheid maar stelde zich open op. Hij vroeg pastoraal advies. Zou de HERE het mij geven wanneer ik, vanwege mijn meester, ook moet buigen in de tempel van Rimmon? 'Ga in vrede' is Elisa's antwoord. Is de pastor Eli-

sa daarmee onze steun in de rug om een ander zijn vrijheid te gunnen? Zegt hij met die woorden 'mek het maar uit. Dat is jouw persoonlijke vrijheid? Nee. De profeet die Naäman in de Jordaan heeft laten buigen stuurt Naäman nu niet met een kluitje in het riet. Dat past niet bij de HERE en zijn profeet.

Elisa heeft Naäman leren kennen. Daarom kan Elisa tegen Naäman zeggen: Doe wat je moet doen zonder te twifelen of de HERE met je is. Want Naäman had hoorbaar en zichtbaar blijk gegeven van zijn geloof dat alleen de HERE God is. En dus vertrouwt Elisa dat Naäman zijn verantwoordelijkheid naar God toe zal weten. Daarom geeft Elisa aan Naäman vrijmoedig Gods zegen. Met God zou Naäman zijn weg vinden. Dat weet deze pastoraal optredende profeet.

En nu wij verder

In de kerkdienst belijden wij de HERE als de enige God. Wij belijden dat met de mond. Hoe zit het met ons hart en leven? Als we als Naäman zijn dan vinden we onze d.w.z. Gods weg wel. Met een nauw geweten verantwoordelijk naar God. Die 'andere' God, die alleen God is. Dan is er geen reden om een schutting van persoonlijke verantwoordelijkheid op te trekken om je achter te verschuilen. De dominee zegt: ga in vrede. Stel jezelf dan deze vraag: mag ik wel in vrede gaan?

BEGRIJPEND EN BETROKKEN LEZEN

B. Luiten

Wandelen met God

Hebt u de Bijbel nu nog niet uit?' vroeg een jongetje aan zijn oma. Hij zag dat ze weer opnieuw begonnen was met lezen in Genesis 1. En het bleek, duf ze al heel wat keertjes de Bijbel had doorgelezen. Voor een kind komt dan inderdaad al gauw die vraag op. Heb je de Bijbel niet op een keer echt helemaal uit? We weten wel beter. De Bijbel daar kom je nooit klaar mee. Maar toch komt die vraag nog wel eens terug.

Oud nieuws?

Er is een moeite, waar vooral regelmatig bijbellezers nog wel eens mee te maken krijgen. En dat is het probleem, dat het allemaal zo bekend is wat ze lezen. Iemand die pas God heeft leren kennen, heeft daar geen last van. Het is dan allemaal nieuw wat je leest. Er gaan schatkamers voor je open. En je bent als het ware steeds op ontdekkingsreis.

Maar als je van jongsaf met de Bijbel bent opgegroeid, is dat nieuwe er soms af. Je bent vertrouwd met de oude verhalen en de bekende teksten. Je kent al behoorlijk de weg in de schatkamer. Maar het gevaar is, dat de **m** van de schatten dan ook wel eens wat verbleekt. Dat is tenminste wel & ervaring van heel wat bijbellezers. 'Het zegt me zo weinig meer', kun je dan horen. Iemand die pas bekeerd is, zal dat niet gauw zeggen. Maar als je de Bijbel kent, komt dat vaker voor. Het nieuwe is eraf. Je leest voor de zoveelste keer over Abraham, David, het volk Israël. Je

leest opnieuw die profetieën over de komst van Christus. Je herhaalt de hieven. Maar voor veel mensen is het inderdaad een kwestie van herhaling. En dan kun je soms het gevoel krijgen, dat je bezig bent met 'oud nieuws'. En daarmee ben je toch weer bij die vraag terug: 'Heb je dan de Bijbel eigenlijk niet een keertje uit?'

Ik denk dat het belangrijk is, die vraag goed onderzocht te zien. De praktijk wijst uit, dat veel mensen vroeg of laat bij het bijbellezen op dit punt stuiten. En voor velen kan het ook echt een dood punt worden. De zegen van het bijbellezen kan dan heel gemakkelijk verdwijnen.

Begrijpend lezen

Een van de belangrijkste oorzaken van het probleem ligt m.i. in de manier waarop je leest. De meesten van ons zijn opgevoed bij een manier van bijbellezen die je vooral 'begrijpend lezen' zou kunnen noemen. Bij begrijpend lezen gaat het erom, dat je een stuk leest. Dat je vervolgens goed begrijpt wat de ge-

dachtengang is en welke betekenis het geheel heeft. Om dat te verwerken kun je dan vervolgens vragen stellen die je helpen om het begrip van het gelezene te verdiepen.

Deze manier van lezen is ook heel belangrijk. 'Verstaat U wat U leest?' Die vraag van Filippus aan de kamerling is eigenlijk een regel die ons altijd bij het bijbellezen kgeleidt. Want ja moet eerst weten wat er staat en begrijpen wat je leest. Pas dan kun je verder komen met de Bijbel. We hebben in de gereformeerde traditie daar terecht veel nadruk op gelegd. Op die manier kun je ook bewaken dat de zuiverheid van de bijbelse boodschap bewaard blijft. De zuivere uitleg van de Bijbel is voor de kerk letterlijk fundamenteel. Op dat fundament rust de leer van de kerk.

Die trek van begrijpend lezen zie je daarom ook veel terugkomen in veel manieren van bijbelonderwijs, catechese en bijbelstudie, waarmee wij vertrouwd zijn. Als je met gereformeerden over de Bijbel praat, merk je dat in het algemeen een hoorlijke kennis op dit punt aanwezig is. Gereformeerde bijbellezers slaan nog eens een andere tekst erop na, controleren een verwijzing, kijken of de uitleg wel klopt met het verband enz. Dat zijn waar- & voile vruchten van begrijpend lezen.

Toch kan dat niet voldoende zijn. Je zou kunnen zeggen: dit soort lezen heeft vooral te maken met het hoofd. Begrijpend lezen doe je met je verstand. Maar k t is ook & g-rijk om met je hart te lezen.

Betrokken lezen

Lezen met je hart noem ik betrokken lezen. Ik bedoel daarmee, dat

je met je **hart ook** werkelijk betrokken bent bij **wat je leest**. **Dat** het je **ook** iets **doet**. Want begrijpend lezen, **dat kun je** gemakkelijk **doen** zonder dat het je raakt. **Dan** vraag je **alleen maar naar de betekenis**. Maar je kunt er met je eigen **persoon** buiten blijven. Dat kan **ook** bij de Bijbel heel gemakkelijk gebeuren. Dat **kun je zien aan sommige theologen** die heel knappe boeken over de Bijbel schrijven, terwijl ze er **soms** nauwelijks iets van geloven. Ze lezen de brieven van Paulus **haast net zoals ze een heidense Griekse schrijver lezen**. Maar **wat ze lezen bereikt zelden hun hart**.

En dat laatste, dat is **nu** waar mensen bij het bijbellezen soms last van hebben. Als je klaagt 'Het **zegt** me niets', kan dat gemakkelijk **komen** doordat je **te weinig** met je hart **leest**. **Dan** ben je er **te weinig** bij betrokken. Ik zie **twee oorzaken** voor te **weinig** betrokken lezen.

In de eerste plaats kan dat **komen**, doordat je hart **te veel** met andere dingen bezig is. Er komt in **onze wereld** natuurlijk heel **veel** op **ons** af. En daar is heel veel bij dat **ook een appèl op ons** hart doet. Er zijn in het leven **een aantal** heel centrale machten die **ons** erg aanspreken en onze aandacht **trekken**. Voor die dingen is er in ons hart **ook** altijd **wel** een aanknopingspunt te vinden. Dat zijn de dingen waar je **hart** vol van kan zijn. Je **kunt** zo vervuld **zijn** van allerlei dingen, dat er **weinig** ruimte voor God meer over is. In dat geval zul je altijd zien, dat je **bijbellezen** aan de oppervlakte **blijft**. Omdat je hart naar een **andere kant** trekt, ben je **weinig meer** betrokken bij **wat God** je te zeggen heeft.

Een tweede **oorzaak** kan ook wel daarin liggen, dat **we** te weinig **ge oefend** zijn in **betrokken** lezen. Persoonlijk denk ik, dat hier ook **wel** een **bepaalde eenzijdigheid** kan liggen. Ik gaf hierboven al **aan**, dat in **het** onderwijs begrijpend lezen sterk de aandacht krijgt. Dat is terecht, maar het kan **ook** eenzijdig worden.

Ik noem daarvan een simpel **voorbeeld**: In het basisonderwijs wordt op **gereformeerde** scholen sinds jaar en dag de **methode Naam** en feit gehanteerd. Het is een **methode** die **erop** gericht is, in de hoogste groepen **van** de basisschool een **bo dem** te leggen voor de elementaire bijbelkennis. De **boekjes** zijn **daarom** gericht op **parate kennis**. De **titel Naam en feit** is **ook** precies in de **roos**. Je **leert** allerlei namen **kennen** en ook in hun verband te plaatsen (in de **goede** volgorde **of in het** juiste rijtje zetten). Je **leert** de **feiten** op een rijtje te hebben (in de chronologische volgorde te rangschikken). Op **deze** manier krijgen de **kinderen** erg veel 'weetjes' **mee**. Maar opvallend **genoeg** gaat het in deze **boekjes** **zelden** over God. **Om gang** met de **Here** is e n aandachtspunt dat nauwelijks **ter sprake** komt Voor begrijpend lezen dus een uitstekende methode. Voor **betrokken** lezen is **meer** nodig. Ik denk, dat dit voorbeeld uit te **breiden** is. Misschien is ons **wel** eens wat te **weinig** geleerd, dat **betrokken** lezen ook **van** levensbelang is. Met nadruk wil ik het **ene** niet tegen het andere uitspelen. Ik pleit er niet voor **om** nu, in **plaats van** begrijpend lezen maar eens een poosje **betrokken** te gaan lezen. Begrijpend lezen is de eerste stap: lees wat er staat en begrijp **wat je leest**. Maar lees niet alleen met je hoofd, maar **ook** met je hart. Dan kan je **kennis over God** **ook** kennis **van God** worden.

Richt je hart op God

Hoe doe je dat dan, lezen met je hart? In verband met het bovenstaande zou ik daar **twee** dingen van willen zeggen.

In de eerste plaats: **Maak** in je **hart ruimte voor God**. Als **bijbellezen** je weinig meer **te** zeggen heeft, vraag je dan **eens af** wat je wel iets te **zeggen** heeft. Want we hebben allemaal wel dingen die **weerklink** vinden in ons hart. Ga **eens** na **waar** je hart vol van is. Waar je gedachten naar uitgaan. En **bespreek** dat met

de Here. Als je dat buiten je omgang met God houdt, zul je **nooit echt** ruimte voor Hem kunnen maken. Maar **word** je er **van bewust** **wat voor jou belangrijk** is. Dan kun je er voor bidden en eraan werken, dat die dingen **pas** hun plek krijgen in het licht van wie God wil **zijn** voor jou.

Concreet wil dat zeggen, dat je nooit moet **bijbellezen** zonder te bidden. Pas biddend kun je je hart openstellen voor God. Biddend geef je je over aan Hem. Bid daarom kort voor jezelf, of Hij door zijn Geest de **zegen** wil geven die ligt in **wat je leest**.

In de tweede plaats: **Let** er op **hoe je hart reageert op wat God zegt**. Het valt op, dat **we** **ons** vaak **weinig** bewust zijn van **onze** gevoelens bij wat **we** in de Bijbel lezen. Dat **komt** doordat wij **ons** vaak weinig oefenen in **betrokken** lezen. Maar als je **bewust** leest, roept het altijd bepaalde **gevoelens** in je **wakker**. Noem die gevoelens bij de **naam**. Dat doe je ook in de **ontmoeting** met andere mensen. Dat maakt het tot een persoonlijk gebeuren. Anders blijf je er koud onder. **Daarom** moet je dat ook **doen als je** de Bijbel leest. **Geef** woorden aan & gevoelens die het **oproept**. Dat is de manier om ook echt persoonlijk **betrokken** te zijn bij **wat je leest**. Dan zullen er ook best wel gevoelens zijn, **waarvan** je schrikt. Maar stop ze niet weg. Benoem ze en **bespreek** ze met God.

Dit zijn twee tamelijk simpele regels. Ik **beseft**, dat **daar** veel meer aan vastzit. Ik hoop er dan ook nog **wel** een keer op **terug te komen**. Maar m.i. begint het **hier** wel, als **betrokken** wilt zijn en worden bij **wat je leest**. **Dan** richt je **nl.** je hart op God. En dat is waar God je **hebben** wil, als de Bijbel opengaat.

INZICHT, VERNIEUWING, GRENZEN

Bavinck en de Bijbel 2

J.M. Batteau

Intentie en karakter van de Schrift

Herman Bavinck (1854-1921) geloofde in de Schrift als Gods **geïnspireerd**, onfeilbaar Woord. Maar je moest volgens hem meer zeggen. De Bijbel heeft een 'door en door religieus-ethische **bestemming**. Zij wil geen handboek zijn voor de verschillende wetenschappen' (*Geref. Dogm. I*, p. 415). Verder, in de Schrift vinden we niet de nauwkeurigheid die je misschien zou verwachten van een boek **dat** zich als Gods **Woord** presenteert. 'Notarieele optekening is de inspiratie blijkbaar niet geweest... Aan exacte kennis, gelijk wij die in mathesis (wiskunde, J.M.B.), de astronomie, de chemie enz. **eischen**, voldoet de Schrift niet' (*Geref. Dogm. I*, p. 415, 416). Zulke 'exacte kennis' mag je niet eisen van de Bijbel. Zo'n overtrokken verwachting probeert een maatstaf aan de Schrift op te leggen die niet deugt. 'Daarom zijn de **autographa** (de oorspronkelijke grondteksten, J.M.B.) ook verloren; daarom is de tekst, in welke **geringe** mate **dan** ook, **corrupt** (er zijn schrijffouten van de kopiisten, J.M.B.); daarom bezit de gemeente, en **waarlijk** de leek niet alleen, de Schrift slechts in **eene** gebrekkige en feilbare vertaling' (*Geref. Dogm. I*, p. 416). We moeten voor ogen blijven houden **wat** de eigenlijke **bestemming** van de Schrift is. 'Die bestemming is geen andere, dan dat zij ons wijs **zoude** maken tot zaligheid' (*Geref. Dogm. I*, p. 416).

De Bijbel relevant

Deze 'tendens' van de Bijbel kan misbruikt worden, **zegt** Bavinck.

Theologen beweren dat de Bijbel ons niets te zeggen **heeft** m.b.t. andere disciplines of de rest van het leven. Maar de Schrift 'is een licht op het pad en **eene** lamp voor den voet, **ook** van de wetenschap en de kunst. Zij maakt aanspraak op **gezag** op alle terrein van het leven. Christus heeft alle macht in hemel en op aarde. Objectief is de **beperking** van de inspiratie tot het religieus-ethische gedeelte **der** Schrift onhoudbaar, en subjectief is de scheiding **tusschen** het godsdienstige en het overige leven van den **mensch** niet te handhaven. De inspiratie strekt zich uit tot alle **deelen** der **Schrift**, en de religie is eene zaak **van den ganschen** mens' (*Geref. Dogm. I*, p. 416).

De Bijbel is dus volgens Bavinck bijzonder relevant buiten de theologie. 'Zeer veel van wat in de Schrift **vermeld** wordt, is **ook** voor de andere wetenschappen van **principiële** betekenis. De schepping en de val des **menschen**, de eenheid van het menselijk geslacht, de **zondvloed**, het ontstaan der volken en talen enz. **zijn** feiten, **ook** voor de andere wetenschappen van het hoogste belang' (*Geref. Dogm. I*, p. 416).

Het boek dat naar de hemel leidt

Dit neemt echter niets weg van de primaire intentie van de Schrift. 'Ook alle die feiten worden in de Schrift niet op en voor zichzelf medegedeeld, maar met een theologisch doel, **op** dat wij God zouden **kennen** tot zaligheid' (*Geref. Dogm. I*, p. 416). De Schrift spreekt de taal 'der aanschouwing en des **dagelijkschen** levens' (*Geref. Dogm. I*, p. 417). Zij spreekt

'in algemeen-menselijke taal, verstaanbaar voor den eenvoudigste, duidelijk voor geleerden en on-geleerden beide' (*Geref. Dogm. I*, p. 417).

Bavincks theologische stijl

Als Bavinck over de Bijbel spreekt, **horen** we de **toon** van een gelovige, napeinzende, gereformeerde theoloog. Hij **zegt**, 'zo is het', maar voegt er altijd een 'maar' bij. Hij spreekt overtuigd, maar **ook** genuanceerd over de Schrift. De Schrift is voor hem Gods Woord, maar in menselijke taal, met de gaven van mensen ingeschakeld. De Schrift is primair een **boek van heil** in Christus, maar niet **onbelangrijk** voor de rest van het leven. De feiten van de **Schrift** zijn zelfs onmisbaar voor de rest van de wetenschap. Maar de primaire intentie van de Bijbel mogen we nooit vergeten.

Bavinck **poneert** altijd, zet uiteen, vanuit zijn **gereformeerde** overtuiging, en tegelijk **kwalificeert** hij, vult aan, vanuit zijn theologische fijngevoeligheid.

Bavinck en Kuyper

Hij was een vrome, zeer **belezen**, briljante, milde geleerde. Anders dan Abraham Kuyper Sr., die meer een vechter in harnas was. **Samen** wilden ze het calvinisme, **het** calvinisme van Calvijn, voortzetten en vernieuwen. Kuyper deed dit door de kerk tot **reformatie** w eenheid te brengen (de Doleantie, de Vereniging van 1892), en door op alle terreinen van het leven principiële organisaties nieuw leven in te blazen of op te **zetten** (de Anti-Revolutionaire **Partij**, de Vrije Universiteit

van **Amsterdam**, christelijke schalen, kranten en tijdschriften). Bavinck deed dit **vooral door** rustig te werken aan zijn theologische boeken en artikelen, en **door** als professor invloed uit te oefenen op studenten. Kuyper was zichtbaarder, de 'Generaal', maar **Bavinck was een** grote, stille kracht achter de gordijnen, de 'Priester'. Kuyper poneerde tegenstellingen, hij **zocht** de antithese (A tegen B, Gods waarheid tegen de dwaling). Bavinck **probeerde** tegenstanders te winnen, hij zocht de synthese (A met B, Gods waarheid in sympathetisch contact met mensen van onze tijd). Tot hun dood (Kuyper in 1920, Bavinck in 1921), vulden ze elkaar **vruchtbaar** aan.

De uitdaging van de nieuwe tijd

Bavinck wilde, evenmin als Kuyper, een 'represtatie' (herhaling) van de gereformeerde theologie van de 17e eeuw, hoewel hij die theologie waardeerde. De moderne tijd, de moderne cultuur, vroeg om een meer doordachte, up-to-date versie van de waarheid van de Reformatie.

De pogingen van modernistische en 'ethische' theologen om geloof in Christus te combineren met een moderne **kijk** op de wetenschappen en cultuur, vond Bavinck, tot het einde van z'n leven, een tragische **mislukking**. Volgens hem lieten ze te veel los van de inhoud van de Schrift en van de verlossing in **Christus** die de Schrift presenteert. Hij had wel sympathie voor hoe verschillende 'ethische' theologen hadden gestreefd synthetisch te werken vanuit het centrum van het evangelie, Jezus Christus. Alleen, volgens Bavinck, ze deden dat door concessies te doen aan de Schrift-critici die veel van de Bijbel als **verzonnen** en niet waar-gebeurde verhalen verklaarden. Maar Bavinck was tegelijkertijd ver van tevreden met de houdingen binnen de gereformeerde kerken. Hij had veel moeite met conserva-

tieve broeders die op een (volgens hem) bruuske manier oude standpunten herhaalden, toen ze bijv. kaart-spelen en toneel als de meest bedreigende **vormen van wereldgeleijkvormigheid** noemden. Er waren, volgens hem, veel ernstiger gevaren. Tijdens de Eerste Wereldoorlog was woekerwinst, **ook** onder gereformeerden, gewoon. Maar de conservatieve broeders zagen dat blijkbaar niet.

Bavinck leerlingen

Aan het eind van zijn leven, terwijl hij nog professor was op de Vrije Universiteit, **kreeg** Bavinck te maken met de zgn. 'Jong Gereformeerden'. Dit was een beweging van (meestal) jongere predikanten en intellectuelen in de gereformeerde kerken die niet tevreden waren met de stijl en inhoud van Kuypers theologisch-politiek-cultureel 'Program'.

Zij voelden zich veel meer thuis bij de genuanceerde, vriendelijke Bavinck. Ze noemden zich zijn leerlingen. Zoals hij z'n sympathie uitsprak voor elementen van de 'ethische' theologie, zo vonden zij dat het tijd was om bondgenoten bij de 'ethischen' in de **Hervormde kerk** te zoeken.

Bavinck waardeerde deze 'Jong Gereformeerden'. Zij hadden z'n hart en belangstelling. Maar ook hier had hij z'n nuances. Hij vond dat ze te ver gingen in de richting van de 'ethischen'. Vooral wat betreft het **gezag** van de Schrift. Hij probeerde hen te behouden voor de gereformeerde kerken. Maar het lukte hem bij het eerste, moeilijke geval, **niet**.

J.B. Netelenbos

Ds. J.B. Netelenbos (1879-1934) werd geschorst en afgezet uit zijn ambt als predikant van de gereformeerde **kerk** van Middelburg in 1919. Deze actie werd goedgekeurd door de Generale Synode van Leeuwarden in 1920.¹ Netelenbos was een prominente

'Jong Gereformeerde', leerling van Bavinck, en iemand die toenadering zocht tot 'ethische' Hervormden. Dit bleek duidelijk toen hij voorging in een kerkdienst van de Hervormde **kerk** te Den Haag in 1917, waar de 'ethische' voorman J.A. Cramer **stond**.² Netelenbos **kreeg problemen** met z'n kerkeraad. Uiteindelijk werd het zonnelaar dat Netelenbos niet zonder meer wilde zeggen dat de hele Bijbel Gods Woord is. Hij wilde verder gaan dan Bavinck, maar, zoals hij altijd zei, altijd in de 'geest' van Bavinck.

In de loop van de jaren tussen 1917 en 1920 wcht Netelenbos steun van Bavinck. Hij wist dat Bavinck sympathie koesterde voor de 'ethischen', hij wist ook dat Bavinck grote problemen had met de manier waarop sommige leiding-gevende figuren in de gereformeerde kerken omgingen met 'vijanden'.

Voor Bavinck gold dat als Netelenbos zou zeggen dat de hele Schrift Gods Woord is, door God **geïnspireerd**, zijn **ideeën** over de 'ethisch-religieuze' strekking van de Bijbel acceptabel zouden zijn. Bavinck had **immers ook** zulke taal gebruikt! In de loop van 1919 werd er fel gediscussieerd in **Amsterdam**. Studenten probeerden Bavinck te overtuigen om Netelenbos te steunen. Bavinck schreef een sympathieke brief aan Netelenbos.

Ontwerp van een brochure

Het ging zelfs zo ver dat Bavinck overwoog Netelenbos publiek te verdedigen. Hij schreef aantekeningen, als basis voor een mogelijke brochure over de zaak Netelenbos, aantekeningen die vorig jaar voor het eerst gepubliceerd zijn.

In deze aantekeningen horen we de bewogen stem van een worstelende theoloog. Bavinck wil z'n overtuigingen, opgeschreven in z'n *Geref. Dogmatiek*, niet **vaarwel** zeggen. Aan de andere kant ziet hij de grote uitdaging van de moderne tijd en de vragen van moderne mensen. Hij zit ook met vragen die niet een-

voudig te beantwoorden zijn. Het zoeken naar 'synthese' met de moderne cultuur is noodzakelijk, zegt hij.³ Maar Gods Woord blijft Zijn Woord! 'Aan het gezag der HS. (Heilige Schrift, J.M.B.) mag in Chr. kring niet getwijfeld'.⁴

Bavinck zegt Nee

Uiteindelijk, in 1920, blijkt dat Netelenbos zijn 'ethische' gevoelens omtrent de Schrift niet wil opgeven. Hij zegt over zichzelf: 'Bavinck houdt in theorie aan de letterlijke inspiratie vast, ik acht haar, gezien al de bovenvermelde gegevens, absurd'.⁵ Op de Generale Synode wordt o.a.

dit geconstateerd en het betekent dat Netelenbos' afzetting goedkeuring van de synode-commissie en vervolgens de Synode krijgt. Bavinck stemt hiermee in als commissielid, hoewel hij een aantal dagen voor de plenaire behandeling onwel wordt en terugkeert naar Amsterdam. Bavinck zag wel in dat Netelenbos' afwijking m.b.t. de inspiratie van de Schrift te ernstig was, 'dan dat aan redding van diens positie kon worden gedacht. Aan medeafigvaardigheden heeft hij dit uitdrukkelijk verzekerd'.⁶ In een laatste artikel zullen we aandacht schenken aan de brochure van 1919 en de interpretatie van Bavincks opvattingen daarin.

¹ Zie de Acta der Generale Synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland, Gehouden te Leeuwarden van 24 augustus-9 september 1920 (Kok, Kampen, n.d. (1920)), p. 69-71.

² C.J. de Kruijter, 'De erfenis niet gewijgerd; Dr. Jan Bernard Netelenbos (1879-1934)', in: *Jaarboek voor de geschiedenis van de Gereformeerde Kerken in Nederland*, Jrg. 6 (Kok, Kampen, 1992), p. 101. Zie ook D.Th. Kuiper, 'Gefnuikte vernieuwing; De "beweging & jongeren" in de Gereformeerde Kerken in Nederland in de periode 1910-1930', in: *Jaarboek voor de geschiedenis van de Gereformeerde Kerken in Nederland*, Jrg. 1 (Kok, Kampen, 1987), p. 67.

³ 'Als Bavinck nu maar eens kleur bekende', p. 68.

⁴ 'Als Bavinck nu maar eens kleur bekende', p. 54.

⁵ J.B. Netelenbos, *Ben ik Gereformeerd?* (Hollandia, Baarn, 1920), p. 25.

⁶ V. Hepp, *Dr. Herman Bavinck* (Ten Have, Amsterdam, 1921), p. 338.

Uw kerkgebouw is toch wel bij Donatus verzekerd?

100% zekerheid

Als brand-, storm- of andere

schade dreigt, is het maar het beste als uw kerkelijke eigendommen bij

Donatus zijn verzekerd. Gewoon,

omdat Donatus in de praktijk bewijst

er te zijn wanneer Donatus het meeste

nodig is! Bij calamiteiten van welke

omvang en aard dan ook. Op basis van

op maat gesneden voorwaarden.

50% premierestitutie

Bovendien is kiezen voor Donatus

kei m voor verantwoorde bestedingen.

Jaarlijks wordt de winst van Donatus

in de vorm van premierestitutie terug

betaald. In de afgelopen 10 jaar

bedroeg deze premierestitutie gemid-

deld maar liefst 50%!

Samen sterk.

Donatus is een onderlinge

verzekeringmaatschappij. En dat

betekent dat de leden samen de kracht

van Donatus bepalen. Een gemeen-

schapsgedachte die er inmiddels toe

heeft geleid, dat er ruim 75% van alle

kerkgebouwen in Nederland bij

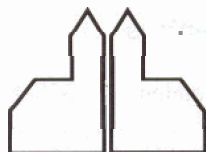
Donatus is verzekerd.

Wilt u meer weten?

Vraag dan om een persoonlijk

gesprek met één van onze adviseurs.

Ook als u nu nog elders bent verzekerd.

donatus

Vertrouwd verzekerd.

O.V.M. Donatus u.a., Postbus 5055, 5201 GB 's Hertogenbosch, tel: 073-122166

GODS HAND IN DE GESCHIEDENIS

Tj. Boersma

2. Jesaja 11 : 11-16

S schriftstudie

De vraag die ons bezig hield, was: hoe krijgen wij vanuit de profetie zicht op onze tijd? Moeten we dan kijken naar Israël of naar Christus? Calvijn concentreert zich bij zijn uitleg van het Oude Testament en van de profetieën sterk op Christus. Daarom geeft hij meer aandacht aan de geestelijke dimensie van het heil in het koninkrijk der hemelen dan aan de aardse aspecten ervan (Israël in Kanaän). Deze benadering ontmoet kritiek, zeggen we. Menigeen zegt: we moeten kijken naar Israël. Let op 1948, de stichting van de staat Israël, en je ziet concreet Gods hand in de geschiedenis. Let op de boodschap van de tekenen der tijden!

met het opschrift boven deze passage in de vertaling van het Nederlands Bijbelgenootschap: 'Israëls toekomstige heerlijkheid'. Hoe gemakkelijk kan deze laatste aanduiding ons niet op het verkeerde been zetten!

Calvijns uitleg van Jesaja 11 : 11-16

Als Jesaja zegt dat God zijn hand zal tonen (vs. 11), dan betekent dit dat God een merkwaardige en zeldzame daad zal verrichten. Opdat het uitverkoren volk daarop vast zal hopen, herinnert de profeet hen aan de verlossing uit Egypte. Het woord 'wederom' wijst daarop. Zo zegt de profeet als het ware: 'Ook nu zal God de Verlosser zijn van de Kerk'. God zal zijn Kerk wei uiteendrijven en verstrooien, maar ze zal niet geheel en al te gronde gericht worden.

Als Jesaja profeteert over Gods hand die de verdrevenen en verstrooiden weer verzamelen zal, heeft hij het niet alleen over de bevrijding uit Babel, zijn profetie reikt verder. Ze heeft betrekking op het Rijk van Christus, waaronder door de prediking van het Evangelie de bevrijding heeft plaatsgevonden'.

Als Jesaja zegt dat de Here een banner zal opheffen voor de volken, tekent Calvijn hierbij aan: die banner is het evangelie, dat de Here onder de heidenen heeft opgeheven, waarin ons Christus wordt gepredikt. Met een verwijzing naar Johannes 10 : 27 zegt hij, dat we slechts tot Christus als schapen vergaderd kunnen worden, wanneer we op dit teken samenkomen in de eenheid van het geloof. Het herstel van de ongelukkigeen verstrooide

'En het zal te dien dage geschieden, dat de Here wederom zijn hand opheffen zal... Dan zal de Here de zeeboezem van Egypte met de ban slaan en Hij zal zijn hand tegen de Rivier bewegen met de gloed van zijn adem...'

Jesaja 11 : 11, 15

Israël of Christus?

Israël of Christus? We willen deze vraagstelling nu toetsen aan de hand van Jesaja 11 : 11-16. En deze profetie wordt tot twee keer toe nadrukkelijk gesproken over Gods hand. Bovendien is Jesaja 11 wel genoemd 'een kernhoofdstuk voor het verstaan van de profetieën van Jesaja en van de profetie in het algemeen'.

Jesaja 11 is het bekende hoofdstuk waarin de profeet spreekt over de

Messias die als een rijstje zal voortkomen uit de tronk van Isaï, en over het vrederijk dat Hij stichten zal. De moeilijkheden bij de uitleg beginnen vooral, als de verzen 11 tot 16 aan de orde komen.

We willen eerst nagaan hoe Calvijn deze passage uitlegt. Dat geeft ons de gelegenheid te zien hoe hij zijn exegetische methode ten aanzien van het Oude Testament en van de profetieën toepast op deze saillante passage. Daarna geven we aandacht aan een uitleg die Israël centraal stelt.

Zonder in te gaan op allerlei details in de uitleg proberen we in het vervolg de hoofdlijn van Calvijns betoog weer te geven.² Hij noemt deze passage een 'profetie aangaande de toekomstige heerlijkheid der Kerk'. Dat is direct al opvallend, als we deze typering vergelijken

Kerk kan alleen verwacht worden onder de Leidsman Christus. In vers 13 heeft de profeet het geheel van Christus' koningschap op het oog, en niet een bepaalde tijd of eeuw. In deze wereld proeven we slechts het begin van Christus' koningschap (de eenheid van het geloof), **totdat we** die eeuwige vrede **verkrijgen**, welke de gelukzaligen in het **rijk** van God genieten. In vers 14 profeteert Jesaja over de kerk **die** over haar vijanden zal **triomferen**, zich op hen zal wreken en hen zal verslaan. Van bijzonder belang acht ik de volgende passage: 'De Joden dromen van een **aards Rijk** van Christus; en daarom leggen ze dit uit in vleselijke zin. Ze betrekken het op ik weet niet welke betoning van macht. Zij moesten evenwel dit alles eerder zien over **eenkomstig** de aard van Christus' koninkrijk. Ongetwijfeld bleek deze profetie vervuld te zijn geworden, toen de Joden uit de ballingschap waren teruggekeerd, en God – tegen de wil van alle **buurvolken**, die hen vijandig gezind **waren** en tegen hen streken – hun **weer** een wat bescheiden **rijksbestaan** had gegeven. Voor de gelovigen bleef er echter de **hoop** op een veel heerlijk **er** overwinning, die ze pas verkregen hebben door de prediking van het Evangelie'.

In vers 15 bedoelt de profeet niets anders te zeggen "dan dat de Heer door Zijn **wondermacht** een weg, die eerst toegesloten scheen, voor Zijn volk zal openstellen'. Met **beelden** geeft de profeet te **kennen** dat er voor God, als **Hij** de Zijnen uit hun ballingschap wilde verlossen, geen enkele belemmering **zou** zijn.

In vers 16 zegt Jesaja, dat het volk in de vedossing uit Babel met dezelfde macht van de Here te maken **krijgt als** bij hun verlossing uit Egypte. Calvijn voegt hieraan veel **betekenend** &, dat wij onze gedachten **hierdoor moeten** richten op de uiteindelijke verlossing van de **kerk**. En dan spreekt Calvijn over de wederopstanding en de **onsterfelijkheid**, waarbij **hij** erop wijst dat

de vervulling daarvan voor de Here niet moeilijk is, **ook** al schijnen die dingen ongelooflijk.

Een drieluik (C. Trouwborst)

We zien dus hoe Calvijn dit 'kernhoofdstuk voor **het** verstaan van de profetieën van Jesaja en van de profetie in het algemeen' uitlegt. Geen **woord** over een **toekomstige** heerlijkheid van Israël, maar een sterke concentratie op Christus en zijn kerk, op de prediking van het **evangelie** onder de **volken**, met **als** uitzicht: de wederopstanding op de jongste dag. Als Calvijn hier mistast, leidt hij op een dwaalweg ten aanzien van het verstaan van de profetie in het algemeen! De vraagstelling keert dus in **versterkte** mate terug: **Israël of Christus?**

C. Trouwborst stelt in zijn uitleg Israël centraal. Van hem is de type-ring 'kernhoofdstuk voor het verstaan van de profetie in het algemeen'. Hij spreekt over 'het drieluik van de profetie'.³ In het eerste luik krijgen we een blik op de Messias in zijn koningschap (vss. 1-5). De Messias wordt ons hier voorgesteld.

In het tweede **luik** (vss. 6-9) krijgen we de beelden van zijn rijk. Het zijn prachtige beelden over het herstel van de schepping. De relatie tussen de dieren onderling wordt hersteld, maar **ook** die tussen mens en dier. De vloek van de zonde wordt weggenomen van de aarde. Het paradijs wordt hersteld. Moeten **we** deze beelden letterlijk nemen? Ik ben het met Trouwborst eens **dat** we deze beelden niet moeten vergeestelijken. We moeten niet de **kant** op **dat** de diverse categorieën hier genoemde dieren verwijzen naar **allerlei** soorten mensen die elkaar naar het leven staan. Hoe zou er dan naast de dieren **ook** sprake kunnen zijn van een zuigeling die speelt bij het hol van een adder, en van een **kleine** jongen die optreedt als hoeder van dieren die het voorheen niet met elkaar konden vinden, zoals kalf en **jonge** leeuw? De hele entourage **laat m.i. zien dat**

het hier gaat over de herstelde schepping, waarin alle **verhoudin**gen weer gaaf zullen zijn. Of, om het met J.A. Heyns te zeggen: het gaat om de totaliteit van de schepping, die gehandhaafd wordt bij de wederkomst van Christus. Er zal niet alleen een nieuwe mensheid zijn, maar **ook** een nieuwe kosmische werkelijkheid. **Alles** zal deel krijgen aan de volheid en alles zal, elk op **z'n** eigen manier, de glans van de heerlijkheid van God weerkaatsen?

Op dit punt **verschillen** wij met Trouwborst die van mening is dat Jesaja niet doelt op de nieuwe hemel en aarde, maar op **déze aarde**. Deze plaatsbepaling zal van doorslaggevende **betekenis** blijken te zijn voor de uitleg van de rest van dit hoofdstuk. Want nu **komt het derde luik** (vss. 9-11), dat door Trouwborst **wordt** getypeerd als 'de plaats van Israël en de **volkeren** in dat rijk'. De profetie van Jesaja 'houdt in, dat Israël zal zijn de banier voor de **volkeren**, want de Messias is in haar midden'. Is Israël de banier voor de volken? **Jesaja zegt** dat de volken de **wortel** van **Isaï**, d.w.z. de Messias zullen zoeken. Dus de volken komen er **bij**. Het heil van de Messias is niet alleen een joodse aangelegenheid, maar het is voor **mensen** en volken wereldwijd. Zijn rustplaats, zijn residentie zal heerlijk zijn, als Hij over de volken regeert. Maar we lezen er niets **van dat** God Israël zet tot een middelpunt voor de volken en dat **Jeruzalem tot** residentie van Jezus Christus wordt.

En vers 11 dan? 'En het zal te dien dage geschieden, dat de Here **wederom** zijn hand opheffen zal om los te kopen de rest van zijn volk...' Houdt God zich in het laatste der dagen dan toch niet nadrukkelijk met Israël bezig? En als in vers 12 staat dat God een banier zal opheffen voor de volken en de **verdrevenen** van Israël zal verzamelen, houdt dit dan niet in dat Israël **zelf** een banier voor de **volken** wordt? En dat in het nieuwe rijk van de Messias **Israël** het middel-

punt van de **volkerenwereld** zal zijn?

Het karakter van de profetie

We zijn met dit **hoofdstuk** dus nog niet klaar. Ik herinner er aan, dat steeds weer is geprotesteerd tegen een vervluchtiging en vergeestelijking van het heil, **waardoor** het **z'n** concrete aardse contouren verliest. Zo wijst H. **Berkhof** erop dat Kanaän genoemd wordt de 'navel der aarde' en hij spreekt van Gods **geografische strategie**, die daarin openbaar wordt dat Israël woont op de breuklijn, de navel. 'Hoe en waar Israël ook optreedt, pleegt het **een struikelblok** te worden en het voorwerp van de opwinding der **volkeren**'.⁶

Om zicht te **krijgen** op Jesaja 11 moeten we aandacht geven aan **wat** wel genoemd is, **het** samenvattend karakter van de profetie. Of ook wel: het profetisch perspectief. **Daarmee** wordt bedoeld dat gebeurtenissen die in de tijd door eeuwen gescheiden zijn, in de profetie vlakbij elkaar liggen. In de profetie **loopt** het een zo in het ander over, terwijl er in de vervulling een lange tijd tussen blijkt te liggen. **Vergelijk** het met een berglandschap. Wie op een bergtop staat en het totale landschap overziet, krijgt de indruk dat de bergtoppen vlakbij elkaar liggen. Maar wie de afstand gaat afleggen van de ene bergtop naar de andere, zal ontdekken dat er een **grote** afstand tussen zit. Zoals een toerist vanaf **een** hoogte naar het **berglandschap** kijkt, kijkt de profeet Jesaja naar het rijk van de Messias. En dan zal blijken dat het inderdaad om een soort drieluik **gaat**, maar anders dan Trouwborst meent.

Het perspectief van Jesaja 11

De profetie over de Messias en zijn **vrederijk** mag niet **losgemaakt** worden van het voorafgaande. In 10 : 28-34 heeft Jesaja geprofeeteerd over het **oprukken** van het Assyrische leger richting Jeruzalem.

Wat zullen de inwoners van de stad het benauwd gehad hebben! Maar dan tekent de profeet het verrassend ingrijpen **van** de Here. God slaat met zijn bijl het woud met z'n bomen, die rijzige **stammen**. En wat Wen we, als al die woudreuzen zijn gevelde? Een **trank**. Ja, maar een heel bijzondere. Want daar heeft geen Assyrische **boom** gestaan, **maar** een **Israëlitische**. Het is de **stamboom** van Isaï, Davids vader. Het is een afgehouden **trank**. Dat wil zeggen: we zijn weer net zo ver als in de dagen van Isaï, die een betrekkelijk onbekende figuur was. Maar uit die **afgehouden** tronk, profeteert Jesaja, zal eens weer nieuw leven ontspruiten: een rijse uit de **trank**, een scheut uit z'n wortelen. De Messias zal **komen** uit het aan lager wal **geraakte** koningshuis van David. in het verlengde daarvan ziet Jesaja in een groot profetisch perspectief het **vrederijk** van de Messias: een nieuwe, wereldwijde werkelijkheid die de heerlijkheid van God weerkaatst. Het koningschap van de Messias loopt uit op een nieuwe hemel en een nieuwe aarde. R. ter **Beek** schrijft: 'In de lijst van vers 1 moeten we de rest **vatten**. De profetie gaat niet **systematisch** verder. Soms staat de kijker ver, dan weer dichtbij afgesteld.' Dat is een mooi beeld: van een **verrekijker** of een fototoestel met telelens. Je kunt de dingen die je ziet, dichterbij halen, je kunt ze ook verder **weg zetten**.

Ik geloof inderdaad dat we **zo** Jesaja 11 moeten zien. 'Na vers 9 was de kijker weer even met een **schok**je teruggezet. Ze waren erbij gekomen, de **volken**'.⁸ We hebben hier dan een **doorkijkje** door heel de bedeling van het Nieuwe Testament: de komst van de Messias, zijn regering, zijn **vrederijk** waarop het **uitloopt** en (de kijker weer even teruggezet, vs. 10), het toestromen van de volken, de bekering van de heidenen tot Jezus Christus (zie de aanhaling van Jes. 11 : 10 in **Rom. 15 : 12**).

Het perspectief van de vervulling

Maar hoe zit het nu met de vervulling van de profetie van Jesaja 11 : 11-16? We **komen** er **m.i.** uit, als we het woord 'wederom' in vers 11 in verband brengen met het slot van vers 16, zoals Cdvijn doet, die daarin door meerderen gevolgd wordt.⁹ Wederom, d.w.z. evenals bij de uittocht uit Egypte, zal de Here zijn hand uitstrekken. De eerste uitleiding **was** uit Egypte. Nu komt er een nieuwe uitleiding uit de ballingschap. Dat betekent **m.i.** dat de kijker na vers 10 nog verder wordt teruggezet en gericht wordt op wat er gebeurt tussen hoofdstuk 10 en 11, nl. tussen de ballingschap en de komst van Christus. Die ballingschap ging wel door, al werd **voor** dat moment de Assyrische opmars nog gestuit. Maar er komt ook een **terugkeer** uit de ballingschap! Daarover spreken de verzen 11 tot 16. Zo laten de verzen 11 en 12 zich **m.i.** het beste verklaren: God haalt zijn volk weg uit al de landen waar in het was **terechtgekomen**.¹⁰ Ook de verzen 13 en 14 zijn vervuld in die tijd na de ballingschap, al merkt Calvijn terecht op, dat het **maar een** bescheiden **rijksbestaan** was wat God de Joden na de ballingschap gaf. In deze **lijn exegetiseren** verschillende gereformeerde **theologen**.¹¹ Hier te denken aan een letterlijke vervulling in de toekomst, leidt tot onoverkomelijke moeilijkheden. De namen van de hier genoemde volken bestaan **immers** niet **meer**.¹² **Onze** conclusie is (in de **lijn van** Calvijn), dat **we** hier mogen spreken van het wonder van de **terugkeer** van Israël uit **&** ballingschap, maar dat in het perspectief daarvan ligt de toebrengring **van** de **kerk** uit de volken door de prediking van het evangelie. Zo komt in de loop van de geschiedenis Gods werk uit. We zien Gods hand in de geschiedenis! En we hebben in het vooruitzicht het nog veel grotere wonder van de vergadering van al Gods

volk in de wederopstanding van het vlees.

Daarmee is het perspectief van dit hoofdstuk compleet. En dan zien we tot onze verrassing inderdaad een drieluik. Dat ziet er als volgt uit. Het heil van God komt in:

- a. de terugkeer uit de ballingschap;
- b. de komst van de Messias en het toebrengen van de volken in de pinksterbedeling;
- c. het definitieve vrede-rijk van de Messias in de nieuwe hemel en de nieuwe aarde.

De toepassing van deze profetie

Kunnen we er nog iets meer van zeggen? Kunnen we vanuit de profetie van Jesaja 11 nog duidelijker zicht ontvangen op onze tijd, zodat we daarin de hand van God zien? Laten we niet vergeten dat Jesaja spreekt over een 'rest'. Het is steeds een rest, een overblijfsel, waarmee God handelt. Dat deed Hij toen, in de terugkeer uit de ballingschap. En dat doet Hij nu, in de vergadering van de kerk uit de volken.

Wij zien vandaag nog niet de toekomstige heerlijkheid der kerk, om met Calvijn te spreken. Dat is ook voor ons nú nog toekomst. Wat wij zien is een kerk, verstrooid onder de volken, klein, onaanzienlijk. Toch is er een belofte! Een 'landbelofte', zo u wilt. Maar dan ingevuld vanuit Christus. De zegen van Abraham is in Jezus Christus tot de heidenen gekomen (Gal. 3 : 14). Dat betekent dat God met Abraham en met Israël de volken zegen, en wel met de enige Naam, die onder de hemel tot behoud gegeven is aan de mensen (Hand. 4 : 12). Die Naam is er vandaag, in de prediking van het evangelie. En zoals de apostelen die Naam verkondigden in Israël met de oproep tot geloof en bekering, zo moeten ook wij die Naam vandaag uitdragen in de wereld. Mensen en volken oproepen om te schuilen bij

die enige Naam.

Want Gods gericht – dat blijft steeds de achtergrond van Jesaja 11! – zien wij ook vandaag in de wereld om ons heen. Toorn van de hemel wordt geopenbaard over de goddeloosheid van mensen en volken. In die wereld vol van gericht, klinkt de boodschap van God, die verzamelen blaast. Terwijl daar een wereld is die zichzelf wil redden, klinkt van Boven de boodschap over de enige redding in Jezus Christus. De wereld is ontredderd, net als in de dagen waarin Luther zijn 'Vaste Burcht' dichtte, toen de kerk (die 'rest' van getrouwen!) met de ondergang werd bedreigd. Zo blijft de situatie bedreigend, zolang de kerk een 'rest' uit de volken is.

Dat is een aspect dat we in onze dagen niet uit het oog mogen verliezen. We zien de oordelen van God in oorlogen en ontredde-ning van de volken, in het oprukken (opnieuw!) van de islam, in hongersnoden en aardbevingen. In die wereld is er maar één Naam. Dat betekent dat we ons moeten losmaken van de wereld van de volken en moeten schuilen bij de scheut uit de wortelen van Isaï (Jes. 11 : 1), Jezus Christus. En tegelijk de wereld, van welk 'geloof' of 'godsdienst' ook, moeten oproepen om ook de redding te zoeken bij die Naam. Wat overblijft is een arm en ellendig volk, dat op de Naam van de Here vertrouwt. Die 'rest' heeft grote beloften van verlossing.

Let op het evangelie!

We maken de slotsom op. Eschatologisch leven (met het uitzicht op Christus' wederkomst) betekent niet: naar Israël kijken, maar naar de stand van het evangelie in de wereld. Zo heeft Christus het ons geleerd (Matt. 24 : 14). Dat heeft Luther begrepen, toen hij het had over het grote gebeuren in zijn dagen dat 'het lieve evangelie' Duitsland en de wereld inging. De wereld heeft nog nooit zoveel van het evangelie gehoord als in onze

dagen, zei hij. En dat was voor hem het teken dat de jongste dag nabij was.

Gods Woord blijkt een zeer actuele boodschap te zijn. Dat was het niet alleen in de dagen van Luther, maar dat is het ook vandaag. We merken de hand van God op in verlossing en gericht beide. Wie daarvan spreekt profeteert pas echt!

¹ C. Trouwborst, 'Israël in het licht van de profetieën', in: C. den Boer e.a. (red.), *Israël, vraag en teken*, VJaardingen: Bezin- ningscomité Israël, z.j., 100.

² We citeren uit Johannes Calvijn, *De pro- feet Jesaja*, I, Uitgeverij De Groot-Goudri- aan, Kampen 1985 (Verklaring van de Bij- bel).

³ Trouwborst, a.a., 100.

⁴ Via H.M. Ohmann, *Een woord gesproken op zijn tijd. Hoe lezen wij Jesaja 1-39*, Fran- neker, Van Wijnen [1988], 58.

⁵ Trouwborst, a.a., 102.

⁶ H. Berkhof, *Christus de zin der geschiede- nis*, 1958, 141, 143.

⁷ R. ter Beek, 'Jesaja 11', in: *Pro Ministerio* (A.1.), november 1985, 146.

⁸ Ter Beek, a.a., 147.

⁹ Zo G.Ch. Aalders, *Het herstel van Israël volgens het Oude Testament. De chiliasti- sche uitlegging getoetst*, Kampen, J.H. Kok, z.j., 68v.; J. Ridderbos, *De profeet Jesaja*, I, a.1. (Korte Verklaring), K. Dijk, *Het rijk der duizend jaren. Beschouwingen in het verle- den en het heden over het duizendjarig rijk*, Kampen, J.H. Kok [1933], 428; C. Vonk, *Je- saja*, Barendrecht, Liebeek & Hooijmeijer, 1980, 61 (De voorzeide leer, I^{Ha}).

¹⁰ Vonk, a.w., 61.

¹¹ Aalders, a.w., 69; Ridderbos, a.w., a.1.; Vonk, a.w., 62.

¹² Aalders, a.w., 69; Dijk, a.w., 428v. Zie verder over de onmogelijkheid van een let- terlijke opvatting van de profetie: J. Ridder- bos, *Het Godswoord der profeten*, II, Jesaja, Kampen: J.H. Kok, 1932, 214-220.

GEWOON IS NOG NIET NORMAAL

Schooldagtoespraak 1995

J. van Bruggen

A
aan de Broederweg

1. Het probleem van gewoon en normaal

Het thema voor drie van de zeven schooldaglezingen in 1995 is 'kerk en wereld'. Kerk en wereld: **twee woorden**, twee werkelijkheden, **maar** geen gescheiden circuits. Ze ontmoeten elkaar dagelijks en hebben daarom veel met elkaar te maken. Juist de voortdurende ontmoeting van kerk en wereld geeft nog altijd een niet ophoudende spanning. Eens zullen kerk en wereld, geloof en ongeloof, gescheiden worden en niet meer **gezamenlijk** leven op dezelfde aarde. **Dan** zal die spanning er niet meer zijn, omdat er afstand is gekomen. Maar vandaag leeft de **kerk** van Christus midden in de wereld: ze bevindt zich aan alle kanten in een omgeving vol ongeloof. Ze **moet** daar haar weg vinden en haar karakter onbesmet bewaren. Zij confronteert zich daarom voortdurend met haar omgeving, de wereld. Wie het over de kerk heeft, spreekt immers over de vissen die zijn gevangen in de **netten van Christus'** liefde. Maar dit net wordt nog gesleept door het **water** van de wereld waaruit zij worden opgehaald. Mensen die hun burgerschap in de hemel hebben, wonen nog altijd in aardse straten. En de erfgenamen van het hemelrijk zijn hier nog buurtgenoten in het **woonerf**. Dit heeft als vanzelf gevolgen voor ons leven van alledag. Als mensen **hebben** wij de neiging ons aan te passen bij onze omgeving. Die is onze maat: daarin **willen** we ons het liefst bewegen als een vis in het water. Dit geldt ook **voor** ons als christenen in een wereldse omgeving. Die omgeving waarin wij als christenen leven maakt **een** bepaalde in-

druk op ons: wij kunnen daar niet onder uit. Gedoopte mensen worden niet blind en doof gemaakt. Zij zien dezelfde reclame als iedereen en ze horen dezelfde muziek weerklinken. En **alles** wat tot **ons** komt, zet **een** stempel op **ons**. **We** staan er niet **buiten**, maar zijn er met huid en haar aan verbonden. Wat gewoon is om ons heen, lijkt ook zo gewoon voor onszelf als christenen. Welk mens, **d** is hij of zij een gelovige, wil in zijn of haar tijd nu een **ongewoon** mens zijn? De gewoonte van de wereld om ons heen is een grote macht. We kunnen dit ook de cultuur noemen, maar dat is zo'n algemeen woord. In de **praktijk** hebben **we** niet zoveel met de cultuur in het **algemeen** te maken: er zijn trouwens allerlei culturen door elkaar heen in Nederland. Maar we hebben allemaal heel veel te maken met de gewoonten van de burens en met wat ze bij ons op het werk gewoon of ongewoon vinden en met wat jeugdgenoten voor smaak hebben. Daar wil je eigenlijk niet graag van afwijken. Wanneer de mensen je ongewoon gaan vinden, voel je je al **gauw abnormaal**. En wie wil er als mens nu abnormaal **zijn**? Deze **suggestie van het** gewone om ons heen, is **ook** wat de Bijbel 'de wereld' **noemt**. In het Nieuwe Testament wordt er nog wel **een andere term voor** gebruikt: 'het abc (de *stoicheia*) van de wereld'. Dat zijn de vanzelfsprekendheden van de mensheid om je heen. Of wals men dat vandaag ook wel noemt: 'hetgeen maatschappelijk aanvaard is of een breed draagvlak heeft gekregen'. Onze huidige ministers nemen juist datgene wat men in de samenleving 'gewoon' en 'vanzelfsprekend' gaat vinden als uitgangs-

punt voor wetgeving. Welke minister wil nu ongewoon of afwijkend zijn?

Eigenlijk gaat de kerk er in **onze** tijd daardoor steeds meer uitzien als ongewoon en abnormaal. Helaas **doen** vele **christenen** nu hun best om zich snel aan te passen, maar er blijft door Gods genade **ook** een christelijk volksdeel dat zijn eigen christelijke stijl **wil** bewaren. Deze christenen vinden (om een paar voorbeelden te noemen) alleen **het** huwelijk normaal **als** samenlevingsvormen ze waarderen de kinderzegen positief. Dit volksdeel weet zich afhankelijk van een **hogere** en heilige God. Er blijven christenen die zich veel **moeite** geven om **een** eigen weg te gaan bij de opvoeding van jongeren en er blijven **christenjongeren** die op een andere **manier** over zelfstandig-worden denken dan de meesten om hen heen. Vroeger leek **het** **gewoon** om **zo** te geloven, **ook** al struikelden wij vaak. Vandaag lijkt het ongewoon. En die suggestie van het buitenmodel-zijn kan een **geweldige druk** leggen op jongeren en ouderen die juist bij de tijd willen blijven. Wie wil er nu graag ouderwets of abnormaal lijken in zijn of haar gedrag? Deze invloed die het gewone op ons heeft, is onderhuids en ongemerkt. Het is **een** sluipend gas, een koolmonoxyde, dat je pas opmerkt wanneer je de ramen opengooit. En het kan **ons** juist in **het** dagelijkse **sterk** beïnvloeden. Het is niet zo moeilijk om de grote **beslissingen** overeind te houden: de keuze tegen **abortus** en **voor het huwelijk, de keuze** tegen het gebruik van drugs en voor de kerkgang. Maar **het** is veel moeilijker om de kleinere **gewoonten** niet over te nemen. De manier van kleding op zondag, de manier van vrijetijdsbesteding, de manier

van liefkozen, de manier van kijken, het ontbreken van **schroom** en schaamte in het praten met **elkaar**, het **consumptiepatroon**, de drankgevoonten van je leeftijdgenoten of je vrienden. Hier is de suggestie van het '**gewone**' heel groot en je bent al gauw abnormaal, wanneer je matigheid nastreeft in eten **en** drinken, wanneer je schaamtegevoelen schroom **van** belang vindt, wanneer je werkelijk op de zaterdagavond thuis wilt zijn ter voorbereiding op de zondag. **Dan** kunnen we lijden onder het gevoel dat we abnormaal, saai, onpraktisch, ouderwets, **preuts** of wereldvreemd **zijn**.

Wanneer de kerk niet vervolgd wordt, zit er niets anders op dan zich onwennig te voelen in de wereld: je bent nu eenmaal een burger van de hemelse gemeente. Maar is onwennig ook niet abnormaal?

Wanneer dit gevoel **ons bekruipt**, is het gevaar groot dat **we** ons **als kerk** in de wereld sterk gaan maken voor een paar grote **strekdammen** als anti-abortus **en** anti-euthanasie, maar dat we verder **proberen** toch zo gewoon mogelijk te doen. Dat betekent: zo dicht mogelijk het **gewone benaderen**. En w **min** mogelijk een stijl ontwikkelen die ongewoon **en** buiten de tijd lijkt te zijn. Onze verborgen agenda wordt dan toch: 'Doe **gewoon**, doe normaal!' Alsof dat **wat** mensen **in** deze wereld gewoon vinden, ook echt normaal is!

2. De ouderdom van het probleem

Het laten **wegvloeien van** de dagelijkse spanning tussen **kerk** en wereld is niet iets nieuws van deze tijd. Het verschijnsel vinden we ook in de brieven van het Nieuwe Testament al genoemd.

Door de **komst** en de **aanvaarding** van het evangelie van Jezus, de zoon van de Schepper van hemel en aarde, werden mensen uit hun gewone **omgeving** gelicht. Ze **kwa-**men in aanraking met een heel andere, onzichtbare wereld die hen nu wilde bepalen. **Voor** hun **omgeving** leek het erop dat ze **abnorma-**

le mensen werden. Maar zelf leerden deze christenen rekenen met de **norm** van God, met de komst van de Rechter en met het loon dat **Christus** zal geven. Het oriëntatiepunt van de **christen kwam** elders te liggen en dat maakte heel veel uit in alledaagse dingen.

Al spoedig kwam echter de terugslag: de wereld drong de kerk **terug** tot de realiteit van hierbeneden, tot de gewoonten die **men** gewend was in een normale Griekse stad en die iedereen gewoon vond. Na een enthousiaste samenkomst temidden van profeten en oudsten en omringd door de gaven van de Geest, kwam men weer buiten en **Liep door** dezelfde straten als vroeger. Men kwam weer langs de tempel, waar de buurtvereniging een feest **hield** en waar ze je zouden missen. Zo heeft Timoteus er in **Efeze** al de handen vol aan, om door onderwijs en voorbeeld duidelijk te **maken** dat heiligheid, reinheid, soberheid, nuchterheid en trouw **meer normaal** zijn dan men in Efeze denkt.

Toch spoort Paulus hem door zijn eerste brief **aan** om in deze strijd **voor** het **normale** christelijke leven te volharden, hoe ongewoon de mensen dit **normale** ook vinden. Timoteus had die aansporing wel **nodig**. Hij werd soms wat vermoeid van dat werk in de **gemeente**. Het is heel moeilijk om het kruipgas van wat mensen nu eenmaal gewoon vinden, te bestrijden. Het is heel lastig om duidelijk te maken dat wat gewoon wordt gevonden nog niet **normaal is voor** God die **de** wereld maakte. Mensen voelen dat **vaak** niet zo aan. Ook christenen niet altijd.

De apostel Paulus schrijft dan tegen het einde van de brief **aan** zijn vermoeide **helper** een wat raadselachtige spreuk. Deze luidt als volgt: '**Van** sommige mensen zijn de zonden zo duidelijk, dat zij voor hen uitgaan naar het gericht, bij anderen komen zij achteraan. Zo zijn ook de goede werken aanstonds duidelijk, en die **waarmee** het anders gesteld is, kunnen niet verborgen blijven' (1 Tim. 5,24-25).

3. Het laatste woord is nog niet gezegd

Paulus heeft het in deze spreuk eerst over zonden. Sommige zonden gaan voor de mensen **uit**. De apostel bedoelt **daarmee** dat iedereen deze zonden ziet en veroordeelt. Er is geen twijfel over: iedereen vindt het slecht **wat** deze mensen doen! Je ziet het zomaar dat het niet deugt: handelen in **drugs**, chemisch afval dumpen, het doden van straatkinderen. Wie zou dat niet veroordelen? Daar heb je geen rechter **voor** nodig. Zulke zonden lopen al voor de mensen uit naar het gericht. En zulke zonden zijn er vandaag ook. De wereld is nog niet helemaal **immoreel** geworden!

Maar, zegt de apostel vervolgens, er zijn ook zonden die niet zo geëtiketteerd worden. Niemand maakt zich er druk om. Die zonden komen achter de mensen aan: ze houden zich schuil achter hun mg en worden niet opgemerkt. Iedereen zegt dat het toch **zo'n** aardige vrouw of **zo'n** gezellige jongen is. En niemand denkt verder kritisch na over wat zij doen. Zulke zonden zijn anoniem omdat ze **gewoon** worden gevonden en als menselijk gedrag geaccepteerd worden. Wie maakt zich daar **nu druk** om?

Echter: er komt nog een **her-beoordeling** in het gericht! Of de daden **van** de mensen vandaag nu als zonde worden beoordeeld dan **wel** heel gewoon worden gevonden: **over** al die daden **komt** het oordeel van God. Dan is niet de vraag wat mensen gewoon of slecht vonden, maar wat God daarvan oordeelt. Hij weet wat normaal **is voor** mensen: Hij stelt de **norm** en is de Schepper. **Alleen wat** bij Hem past, is echt normaal in deze wereld. En dat wordt pas later uitgemaakt. Bet laatste woord is nog niet **ge-**zegd op aarde.

De spits van deze **spreuk** is: oriënteer je niet op wat gewoon gevonden wordt, maar bedenk dat God je om elk ijdel woord in het gericht brengt. Het is dus **doodnormaal** om te leven met ontzag en eerbied

voor de HERE!

De spreuk van Paulus gaat echter nog verder en de kern ervan zit zelfs in het slot dat volgt. Daarin gaat het niet ~~meer~~ over de zonden maar over de goede werken. Ook hier geldt dat er goede werken zijn die wél en die niet gewaardeerd worden.

De wereld is nog niet helemaal verdorven. Er zijn nog algemeen erkende góe werken. Het zorgen voor anderen wordt gewaardeerd. Voor artsen zonder grenzen hebben mensen bewondering. Er zijn vandaag nog heel wat goede werken waar niemand om lacht en waar iedereen waardering voor heeft. Zulke werken hoeft je niet aan te bevelen of te verdedigen: ze lopen al voor de mensen uit naar de waardering en aanvaarding.

Echter: er zijn ook goede werken die niet als zodanig erkend worden. Ze vallen wat weg. Ze vallen helemaal niet in de prijzen. Niemand zit er op te wachten in deze wereld. Men kijkt er aan voorbij en merkt ze niet op.

En daar zat nu voor de ijverige en stipt levende Timoteüs het probleem: veel mensen dachten 'waar maakt hij zich druk om?' Daar zit voor christenen in de huidige wereld ook een probleem: dat een hele reeks goede werken niet gezien wordt als 'goede werken'. Huwelijksrouw lijkt helemaal niet zo belangrijk wanneer je eigen ontwikkeling in de knel komt. Het verzorgen en opvoeden van kinderen lijkt vaak een hindernis voor de eigen ontplooiing. Bijbelse deugden als kuisheid, huishoudelijkheid, gehoorzaamheid aan de ouders, liefdevolle zorg, respect voor ouderen enz. staan vandaag niet zo hoog genoteerd op & lijst van goede werken en misschien zijn ze van die lijst allang afgevoerd. En over woon- en vakantiegewoonten van jongeren moeten we maar niet te moeilijk doen.

Dit maakt een zorgvuldig leven en het doen van goede werken lastiger. Waarom zou je ongewoon en abnormaal doen? Maar Paulus

zegt: het laatste woord over wat normaal is, is nog niet gezegd. De gewoonte van de wereld is de hoogste wijsheid niet. Er zal over veel dingen straks nog ander licht vallen. Ook over de goede werken. De christen die zijn of haar eigen programma heeft en zijn of haar eigen plan voor goede werken, lijkt soms een vreemde eend in de bijt. En dat kan je onder druk zetten: ben ik dan zo ongewoon en buiten de tijd? Maar straks komt nog het laatste woord van de Rechter, van onze heilige Schepper. Dan zal van veel zonden blijken dat ze echt zonden waren ook al zag niemand er wat verkeerd in. Maar dan zal ook van veel goede werken blijken dat het goede werken waren al zag bijna niemand er het belang van in en al voelde je je er soms wat ongewoon en ongemakkelijk mee.

Oriënteer u daarom niet op wat ongewoon wordt gevonden, maar bedenkt als christen en christin dat je Heiland nog eens komt en dat zijn loon dan bij Hem is. Vandaag is

het allemaal heel verwarrend. Sommige zonden worden gezien, andere worden goedgepraat. Sommige goede werken worden geëerd en om andere word je als ongewoon en ouderwets uitgelachen. Laat de kerk in de wereld echter goed vasthouden dat het laatste woord nog gezegd moet worden. Wat gewoon is in deze wereld en soms ook al in de kerk, is lang niet altijd normaal voor God. ~~Vat~~ straks normaal is voor Christus, dát moet voor ons als christenen gewoon zijn in deze tijd. Uiteindelijk is de vraag niet of je zoveel mogelijk in de pas blijft lopen met de smaak en de gevoelens van de wereld of de kerkleden om je heen, maar of je Verlosser en Redder straks zal zeggen 'Goed gedaan, trouwe hecht, ga binnen in de vreugde van je Heer'. Daarbinnen zullen we pas echt gewaar worden wat normaal is! Eindelijk zal het normale van God dan voorgoed de gewoonte van de wereld worden.

STICHTING AFBOW

De stichting Afbouw te Kampen stelt zich ten doel de beoefening van de gereformeerde theologie te bevorderen door met name te helpen bij de financiering van proefschriften ten dienste van promoties aan de Universiteit te Kampen.

Voor haar inkomsten is de stichting geheel aangewezen op giften van meelevende kerkleden.

Inlichtingen worden graag gegeven door het bestuur:

C. Trimp (05202-14869),

B. Kamphuis (05202-26248) en

J.G. de Kimppe (05202-16384).

Giften, die fiscaal aftrekbaar zijn, worden graag ingewacht via bankrekeningno. 63.18.36.934.

ten name van Stichting Afbouw
p/a Hoefblad 4
8265 GM Kampen.

Postrekening van de Credit Lyonnais Bank te Kampen: 806552.

MODERNE EN HEDENDAAGSE NEDERLANDSE KUNST

J.M. de Jong

Een prachtig geïllustreerd boek is het geworden, het overzicht van bijna honderd jaar Nederlandse beeldende kunst uit onze eeuw. Wie weten wil wat er in beroepen als schilderen en beeldhouwen tegenwoordig allemaal mogelijk is, krijgt hier een schat aan informatie. Bovendien geven de schrijvers behoorlijk wat aandacht aan de drijfveren die tot een bepaalde vormgeving hebben geleid, aan de visie van de kunstenaars. Daarbij worden levensbeschouwelijke kwesties niet uit de weg gegaan.

Dwarsdoorsneden

Het boek heeft een bijzondere opzet. Er is gekozen voor een aantal **peiljaren**: 1916, 1930, 1955, 1960, 1969, 1980. We **krijgen** dus geen opeenvolgende uiteenzetting in de trant van: 'de ontwikkeling verliep langs die en die lijnen'. Door de gekozen werkwijze zien we steeds een **jaaroverzicht**. Daarin **staan** 'behoudende' en 'vooruitstrevende' kunstenaars naast elkaar.

In het jaar 1916 komen we een compositie met horizontale en verticale lijntjes van **Piet Mondriaan** tegen, **maar** ook een 'glazen **bakje** met rozen' van **Floris Verster**. In 1930 **Willem Schrofers** (op de **Rus Kandinsky** geïnspireerde) 'compositie met blauwe en rode cirkel' **naast** 'de haven van Palma de **Malorca**' van **Wim Schumacher**. In het hoofdstuk 1980 treffen we het uit onder meer autobinnenbanden, planken, glas en lege blikken bestaande werk '**dier**' uit 1983 van

Carel Visser aan, als ook het uiterst nauwkeurig uitgetenseelde doek 'de schreeuw' (uit 1985) van **Rob Scholte**.

Hinken op twee gedachten

Behalve de honderden illustraties **bevat** het boek een uitvoerige beschrijving **van** wat er in genoemde **peiljaren** in de beeldende kunst zoal gebeurde. De nadruk ligt daarbij, zoals redacteur **Cor Blok** het zelf uitdrukt, op de mentaliteit. Het gaat dus niet alleen over **hoe de kunst** in zo'n jaar al of niet veranderde, maar vooral over hoe de kunstenaars met elkaar omgingen, hoe ze elkaar inspireerden, de kritiek onderling en **zelfs** hoe ze zich tegen elkaar afzetten.

Het positieve van zo'n benadering is, dat het ijzeren schema als zou de kunst van de twintigste eeuw zich volgens 'vaste **wetten**' hebben ontwikkeld, doorbroken **wordt**. Ineens blijken **er** verschillende tra-

ditaties naast elkaar te bestaan. Niet iedereen ging in navolging **van Mondriaan** abstract schilderen. Dat zien we bijvoorbeeld in het **peiljaar** 1930. Het wemelt dan in Nederland van de realisten, die hoewel ieder op een zeer persoonlijke manier (en dus zeer hedendaags), de zichtbare werkelijkheid als uitgangspunt voor hun werk nemen: **Willink, Koch, Ket**. Vaak zijn ze wel door de moderne stromingen als expressionisme en kubisme heengegaan, maar hebben ze zich op uiteenlopende gronden er weer van afgekeerd. Soms kun je dat in het werk zelf aflezen.

Ook in de andere hoofdstukken **komt** dat steeds weer naar voren. Iedere keer blijken kunstenaars elementen van de dagelijkse werkelijkheid in hun kunst op te nemen. Steeds reageren ze op gebeurtenissen of verbeelden ze hun kijk op de wereld en **wat** daarin op dat **moment** gebeurt. De schrijvers van dit boek gaan **uitvoerig** in op die achtergronden, zodat het moderne levensgevoel als drijfveer, behoorlijk tot zijn recht komt. Wie wil **weten** hoe de gemiddelde Nederlander de **moderne** wereld ziet en hoe ook christenen daardoor beïnvloed kunnen worden, **kan** niet om deze **uitvoerige** Teleac-uitgave heen.

Twee voorbeelden

Een van de eerste werken die besproken worden is de 'kruiswegstatie nr. 8' van **Jan Toorop**. De kunstenaar maakte dit werk in 1916 **voor** de St. Bernulphuskerk in Oosterbeek. Opvallend is de gedragen, nogal geometrisch gestileerde **vormgeving** die Toorop gebruikte. Eigenlijk staan we hier aan het eindpunt van **een** lange traditie, die

Toorop: Kruiswegstatie nr. 8.

dit schilderij een enigszins opdringerig **affiche-zonder-tekst**. Het heeft er **even de schijn** van alsof, tegen alle moderne **kunst** in, de **dagelijkse realiteit** **weer** genoeg **zinnol** is **om verbeeld** te worden. De vraag blijft echter **wat Scholte** ons wil vertellen over die zichtbare **werkelijkheid**. De clown maakt namelijk een cartoon, waarop een gezapige kunstenaar, dikke **buik** vooruit, achter een **ezel** staat waarop **Edvard Munch's** beroemde werk 'de schreeuw'. Daarmee wordt iets van de betekenis van dit doek van **Scholte** duidelijk. 'De schreeuw' geldt als een **symbool** voor de in de moderne wereld van alle relaties **losgeraakte** mens die het in doodsnood uitschreeuwt, zo sterk dat de

van de christelijke kunst. Het thema is **direct herkenbaar**: Christus met het kruis, een soldaat, vier we-nende nonnen. De **grootste aandacht** van de **kunstenaar** is echter **uitgegaan naar** de ritmische rangschikking van lijnen en vlakken. Die vormen **feitelijk** de expressie, de uitdrukingskracht van het werk, niet de **gemoedstoestand** van bijvoorbeeld de 'lijdende' Christus, die zo te zien helemaal niet lijdt en een uiterst luchtig kruis meevoert. **Toorop** heeft overigens **ander, zeker** niet christelijk werk gemaakt dat veel en veel sterker van compositie en ritmische herhaling is. **Nederlandse kunst vanaf 1900** sluit af met een schilderij van de vorig jaar **ten gevolge** van een **bomontploffing** gehandicapt **geraakte** Rob Scholte. Op het **manshoge** doek **zien we** een met felle acrylverf geschilderde opwindclown, die met een potloodje een tekening **maakt**. Op het **eerste** gezicht een **grappig** geheel. Zomaar een clowntje **tussen** het spaarvarken en de planten op een tafel of **vensterbank**. Maar voor wie op het **formaat** let, wordt

Scholte: De Schreeuw,

M

meegelezen

hele kosmos meeresoneert. Scholte haalt op deze manier die betekenis fel onderuit. En dan dat duidelijk **aanwezige** achtereind van een spaarvarken? Iedere authenticiteit **van** de kunstenaar wordt hier betwifteld, lezen we – mijns inziens terecht – in een van de laatste zinnen **van dit** boek. **Niets** is vaststaand, geen enkele visie is geldig, de dingen om ons heen hebben geen vastere **waarde** dan wat een **gek** er voor geeft.

Wat dat laatste **betreft** mis ik in dit boek al die kunst die in Nederland gemaakt wordt en die wel een positieve grondhouding laat zien ten opzichte van de wereld. Maar **misschien** is het op dit moment **voor** velen nog te vroeg **om daar** ook rekening mee te houden. De redacteur van het boek, Cor Blok, heeft in **zijn** nawoord daar een opmerking over gemaakt. Hij **constateert** achteraf dat de dwarsdoorsneden toch nog te veel **geschreven** zijn vanuit **de** visie dat nieuwe verschijnselen in de beeldende kunst interessanter zijn dan meer traditionele. Het wachten is dus op een volgend project.

N.a.v.: Cor Blok (red.), *Nederlandse kunst vanaf 1900*; uitg. Teleac, Utrecht 1994. 232 blz., veel illustraties. Prijs f 79,-.

Catechisatie en godsdienstonderwijs

Dr. H.R. Juch schreef in het Centraal Weekblad van 6 oktober een artikel Jongeren naar de *Heer leiden*. Daarin zoekt hij naar een **afbakening** van **taken** tussen catechese en godsdienstonderwijs. Ze moeten niet te veel op elkaar **lijken**, anders gaan jonge mensen een **keuze** maken tussen beide. **De** catechisatie is volgens Juch voor **ge**loofsopvoeding, het godsdienstonderwijs voor christelijk-culturele **vorming**. Dit onderscheid heeft bij Juch te maken met de constatering, dat veel christelikescholen een zeer gemengde bevolking hebben.

Steeds **meer** jongeren die een christelijke school **bezoeken**, komen uit niet-christelijke milieus. Steeds **va**ker komt **het** voor dat **een** jongere op vrij vroege **leeftijd** 'nee' **zegt** tegen het geloven van de ouders.

Wat voor positie neemt het godsdienstonderwijs op deze scholen in?

We moeten keuzes maken en **van** uit de **kerk** duidelijk stellen dat de huidige middelbare school geen plaats is waar aan **ge**loofsopvoeding van **jongeren** wordt **ge**bouwd. Dat is steeds meer de taak van de **ouders** en **van de kerk**.

Moet het christelijk onderwijs of het godsdienstonderwijs op die scholen dan maar worden afgeschaft? Alstublieft niet! Het godsdienstonderwijs is een belangrijk vak. **Ik wilde** wel dat de cijfers **voor** dat vak zwaarder zouden meetellen bij de weging of **een** jongere naar een volgende klas **bevordert** kan worden of niet. Maar ik zie het godsdienstonderwijs dan veel meer als een 'christelijk-culturele **vorming**'. Daaraan is in onze maatschappij behoefte. Zowel jongeren

uit christelijke **milieus**, als jongeren die **'nee'** tegen het geloven hebben gezegd **en** jongeren die uit **andere** godsdiensten **afkomstig zijn**, **kunnen** op een middelbare school niet zonder deze 'christelijk-culturele vorming'. Wil men op dat niveau in **onze** maatschappij leven, dan zal deze vorming nodig zijn. Wie op deze wijze de taken heeft afgebakend, zal ontdekken samen verantwoordelijk te zijn. Verantwoordelijk voor het begeleiden van de **jongeren** naar **hun** volwassenheid. De een gericht op de **ge**loofsopvoeding, de ander op een christelijk-culturele **vorming**. **En** wie zich samen verantwoordelijk voelt, zal ook graag samen tot afspraken willen komen, hoe ieder op zijn terrein en met zijn doel **voor** ogen aan die verantwoordelijkheid vorm geeft. Wie **geen** **verschil** ziet en geen afspraken maakt loopt kans dubbel **werk** te doen. Daarbij is niemand gebaat. Zeker de jongere niet.

Gereformeerde scholen willen wel graag **een** plaats zijn **waar** 'aan **ge**loofsopvoeding van jongeren wordt gebouwd'. Zij zullen de taakafbakening van Juch dan ook niet kiezen. Overigens is er zeker reden voor onderlinge afstemming en afbakening.

Geesten onderscheiden

We leven in **een** wereld waarin veel invloeden op ons af komen. Er golft overal **een** zee op ons aan. **Tv**, radio, krant **en** boek, ontmoetingen gesprek, **elk** zendt een bepaalde geest uit. Voor dat we het weten, gaat dit alles ons **beïnvloeden** en beheersen. Daarom is het **keuren** en onderscheiden nodig. Aldus ds. A. **van Brummelen** in De *Waarheidsvriend* van 19 oktober.

In 1 Korinthiërs 12 spreekt Paulus over verschillende genadegaven.

Het komt ons nu vóór, dat in dit totale geheel van gaven de onderscheiding der geesten een zinvolle functie bezit. Dit charisma beoogt te beoordelen de waarde, de uitwerking der gaven. Wanneer sommige de buitengewone gaven bovenmate roemen gaan, zegt dit charisma: Ho, ho, ga niet boven de maat uit. Als het evenwicht ontbreekt tussen buitengewoon en gewoon, maar evenzeer als de liefde ontbreekt ten bate van wijsheid en kennis – zie, dan roept het charisma van de onderscheiding der geesten: Pas op! Er is scheefgroei!

Spreeken in tongen bijvoorbeeld is duidelijk van minder waarde dan klare prediking. Leiding geven gewichtiger dan uitoefenen van krachten. De hoogste van alle charismata is de liefde. Zij moet alle gaven doortrekken en verwarmen. Zij is blijvend van waarde. Deze plaats van de gave der onderscheiding ligt derhalve in het beoordelen van het evenwicht, niet minder in het bewaren van de rechte koers. Deze gave zal nooit heersen, maar altijd dienen. Deze gave waakt temidden van de roering der geesten om het schip van de kerk veilig te loodsen door de branding heen. Deze gave is doorgaans het bezit van geesten, die diep zien en ver kunnen kijken. Ze is een gave om de onderstroom der tijden te kunnen waarnemen. De winden te voelen waaien door het tijdsgewricht van heden. Dit charisma is het voorrecht van hen, die doorgaans eenzaam leven. Maar wel dicht bij God. Zij hebben een scherp gehoor, een tere tastzin. Bovenal leven zij dicht bij de Heilige Schrift.

Gespreksklimaat

Ds. J.M. Goedhart schreef in *Reformanda* van 18 oktober een zeer terecht artikel over *gespreksklimaat, toon en doodzwijgen*.

Gespreksklimaat

In het nummer van september '95 van *Nader Bekeken* klagen ds. P.L. Storm en J. van der Jagt over het gespreksklimaat. De vraag wordt gesteld of er eigenlijk wel een *gespreksklimaat* is.

Er kwam kritiek op artikelen en nota's die het GSEV liet schrijven en deed verschijnen. Dat GSEV wil(de) namelijk toe naar een open ledenbeleid. Naar het mogelijk maken van het lidmaatschap ook voor niet-leden van de Gereformeerde Kerken. Ds. H.J.D. Smit en ir.

J. Huijgen droegen hun steentje bij. We weten zo langzamerhand wel hoe. Hoe zwaar de theologie van prof. dr. K. Schilder door hen onder vuur werd genomen, waarbij vele misvattingen over die theologie aan het licht kwamen. Ook hoe in verband hiermee resultaten van de doorgaande reformatie werden bekritiseerd. Ja, hoe die zo genoemde doorgaande reformatie zelf het moest ontgelden.

Een en ander maakte heel wat los. Natuurlijk kwamen er reacties. Het werd gelukkig niet allemaal voor zoete koek geslikt. Ook naar onze mening – en we zeggen het maar in onze woorden – staat de door de Here gegeven zegen in de reformatie die we de Vrijmaking noemen op het spel. Het is naar het woord van ds. H. Knoop op de Vrijmakingsvergadering van 11 augustus 1944 dat de doorgesane en doorgaande reformatie drong tot de doorgaande reformatie. Wat gebeurt er met die reacties? Het GSEV heeft getracht die te beantwoorden. Op een eind vorig jaar gehouden eendaags congres. Maar dat mag de benaming beantwoording niet dragen. Toch gaat het GSEV door. En wil de gelederen openstellen ook voor niet-leden van De Gereformeerde Kerken. Vrijdag 6 oktober al. Zonder de zo noodzakelijke verder- en diepgaande discussie. Want er is heel wat aan de orde gesteld. Zonder dat het indringend kan worden besproken. Ds. Storm schrijft:

Een enorme verscheidenheid aan

meningen en gedachten en aanzetten over de meest ingrijpende thema's is over ons heen gekieperd: over het belijden van de kerk, de interpretatie van onze belijdenis, over het koninkrijk Gods en over de verhouding kerk en koninkrijk Gods, over de plaats van de kerk in de cultuur, de christen in de cultuur, over Christus en cultuur, over de theologie van Schilder in verband met deze en nog andere dingen, en over de invloed ervan op ons denken en leven etc. etc.

En de reacties... worden doodgewogen. En intussen gaat men door met het trekken van consequenties uit wat men allemaal poneert en beweert.

De toon

J.E. Hopman weet hoe dat komt. In het ND schreef deze redacteur ervan onlangs dat dat doodzwijgen ligt aan de door de critici aangeslagen toon. Dat is zijn reactie op het schrijven van ds. Storm en Van der Jagt in september jl. van *Nader Bekeken*. En wat haalt hij voor 'bewijs' aan? Een artikel in dat blad van maart '95 van de hand van (een van) hen? Welnee: van dr. J.J.C. Dee! En dan schrijft Hopman: *Maar als de GSEV-bijdragen van Smit en Huijgen worden gekenschetst als kerkondermijnd ('koers recht op de klippen af') en zelfs secularisatiebevorderend (...) moet dat betrokkenen diep krenken en lijkt daarmee de basis voor een zakelijk gesprek te worden weggeslagen.*

Dat doe je dan natuurlijk direct dat artikel van dr. Dee naslaan. En wat schrijft deze dan? Dit:

De twee grote opstellen van Smit en Huijgen (...) worden beide gedrukt door zoveel misvattingen, eenzijdigheden en theologische overstappen uit reactie, dat er ernstige vertekeningen (...) optreden; grote verschuivingen zich voordoen (...); de gereformeerde theologie langzaam maar zeker wordt 'bijgesteld' door theologieën uit (...) niet gereformeerde hoek; het gereformeerde leven niet tegen de

gevaaren van de secularisatie wordt beschermd, maar er juist meer aan wordt prijsgegeven, en het schip der kerk (...) een zeer onvaste koers krijgt – geen 'koers tussen de klippen door', maar (...) recht op de klippen af.

En dat schrijft **Dee** dan na die opstellen nauwkeurig gewogen en geargumenteerd afgewezen te hebben. Stom en **Van der Jagt** schreven dat niet. Dat is aan hen dus niet te verwijten. Maar aan **Dee** wel? Is dat **nu** een **verkeerde toon** aanslaan? Of is dat gewoon een overtuiging op papier zetten? En een ernstige waarschuwing laten horen? Zo ziet dr. **Dee** dat. Mag hij dat (zo) niet zeggen? Laat men hem weerleggen! En niet beweren dat het aan de goede **toon** mankeert.

Doodzwijgen

Over dat doodzwijgen moeten **niet** alleen **Storm** en **Van der Jagt** klagen, maar meerderen.

Prof. drs. **D. Deddens** toont in **Nader Bekeken** aan dat wat drs. **A. Kamsteeg** in *Een breuk te ver* schrijft over de synode van 1967 er gewoon naast is. Wij bewijzen in **Reformanda** met de stukken dat wat dezelfde in dat geschrift over 'Heerenveen' beweert geheel in strijd is met de werkelijke gang van zaken. Reactie: taal noch teken (tot **nu toe**). Maar broeders werden door **A.K.** met zijn geschrift wel beschadigd. En het dan maar hebben over **ootmoed** en nederigheid en schulderkenning en zo! Dr. **R. Kuiper** **bespreekt** in een brede recensie in het **ND** het boek 'Een *kerk ging stuk*'. Met veel instemming. Dr. **W.G. de Vries** en wij reageren op dat boek, resp. met de geschriften: *Welke kerk ging stuk?* en: *Herstel bevorderd of belemmerd?* Wij tonen aan dat het genoemde boek we-melt **van** de vertekeningen. Reactie: taal noch **teken**. Ja, een **schamper** artikeltje van een van de **schrijvers** van het boek tegen **schrijver** **dezes**. Zonder op één enkele zaak in te gaan. Verder niets. Genoemde recensent reageert ook niet. Moet dan zeker een historicus niet aan

het 'narekenen' slaan als hij recenseert? Niet zonder wederhoor aannemen wat iemand beweert? De klacht van doodzwijgen is wel terecht. De stukken en de **boeken** zullen geraadpleegd en de feiten zullen vastgesteld moeten zijn voordat men het één of ander aanneemt als waar. Anders gaat men in tegen het 9de gebod en tegen het tweede grote gebod: je naaste als jezelf liefhebben. Nooit iets zonder bewijs beweren of aannemen **over** hem wat hem beschadigd of beschadigen kan. En iemand doodzwijgen is wel het ergste **wat** je hem in de omgang met elkaar kunt **aandoen**.

Opvoeden is een unieke opdracht

In De Waarheidsvriend van 12 oktober lazen **we** een artikel van **AA. Korevaar** over *opvoeden: een zware taak of een unieke opdracht?* Een paar stukjes daaruit:

Veel ouders **weten** niet wat er in het **innerlijk** van hun **kinderen** gebeurt. De kinderen zijn vreemden voor hen en zij zijn vreemden voor hun kinderen. De ouders zijn niet tegenover de **kinderen**, zoals ze werkelijk innerlijk zijn. Ze hebben er nog behoefte aan om de rol te spelen van vader en moeder, die **tegenover** de 'kleinen' de grote mensen zijn.

(...)

Veel ouders **begrijpen** helaas niet, dat ze in hun houding met hun kinderen moeten **meegroeien**. Ze **moeten** begrijpen, dat een **kind** van achttien jaar anders is dan een kind van dertien jaar.

Een vader moet met een jongen van achttien jaar een behoorlijk **zakelijk** gesprek kunnen voeren. Die jongen moet zo opgevoed zijn, dat hij **het** verdragen kan, een en ander te horen **over** het bedrijf van z'n vader. **Een** tweede probleem is, dat **ouders** niet **gewoon-menselijk** tegenover hun kinderen doen. Ik geloof dat het **Gunning** is, die er er-

gens op wijst, welke geweldige **indruk** het maakt op een jongen van zestien, die onredelijk door **zijn** vader was behandeld, toen vader heel gewoon tegen hem zei: 'Jongen ik heb verkeerd tegen je gedaan. Wil je me dat vergeven?'

Dat is niet onderdanig zijn tegenover je zoon, maar wel eenvoudig christen zijn tegenover je **zoon!**

Dat kan **alleen** als **we** inzien, dat deze jongen een gevoel heeft voor wat eerlijk is. Juist dit heel gewoon en eerlijk tegenover **kinderen**, dat maakt de verhouding **vertrouwelijk**. Dat is een manier om ze vast te **houden**. Binnen het opvoedingsproces is dat een unieke opdracht! Een **van** onze grote fouten is, dat **we** dikwijls alleen maar werken aan **het richting geven aan de kinderen**, als die kinderen volgens de opvatting van de ouders in overtreding zijn.

Een jongen **van veertien** zei eens: 'Vader praat alleen over God als ik iets verkeerd heb gedaan'. Deze jongen gaf aan, dat veel ouders aan positieve opvoeding weinig toekomen.

We moeten met onze kinderen **spreken** over de dingen **van** het leven en de richting in het leven. Over de zonde, die ons altijd bedreigt en over Gods Liefde die ons altijd opzoekt. Deze positieve opvoeding is heel hard **nodig!**

Het gesprek tussen ouders en hun kinderen is bijzonder belangrijk. Jongeren van zestien of zeventien jaar praten vaak met hun vrienden en collega's. Dat is goed, hun wereld wordt groter en **ook van** de mensen om hen **heen** kunnen ze veel leren. Maar deze mensen mogen nooit de plaats van **hun** ouders innemen. 't Gevaar is dan aanwezig, dat de **ouders** buiten het leven van hun kinderen **komen** te staan. Daarom **vraag ik** steeds **aan jongeren** om met hun ouders in gesprek te blijven.

De opvoeding begint niet bij het **kind** dat tot zijn verstand is **gekomen**. Al heel **vroeg** in het kinderleven **moet** de vertrouwelijke omgang worden geleerd. Het kind

moet heel wat van zijn ouders **leren**. De Catechismus spreekt in Zondag 39 onder meer over goede onderwijzing.

Maar minstens zo belangrijk is het goede voorbeeld dat gegeven wordt. **Kunnen** onze opgroeiende kinderen aan ons zien iets van onze oprechte liefde voor de dienst van God?

Hoe beleven wij onze **kerkgang** en avondmaalsgang?

Hoe is onze **praktijk** bij het regelmatig **bijbellezen**?

Hoe zijn onze gesprekken?

En hoe is het met onze gezinsgebeden aan tafel?

Konden en kunnen onze kinderen merken, dat dat allemaal echt is, en oprecht – of: konden zij misschien door een bepaalde schijn **heenprikken**?

Extra nummers van De Reformatie...

...kunt u bestellen door overmaking van de kosten op postrekening 40 60 40 t.n.v. De Reformatie-Goes, onder vermelding van jaargang en nummer,

Dit zijn **de kosten** (incl. porto):

- 1 ex.: f 3,35
- 2 ex.: f 6.00
- 3 ex.: f 8,65
- 4 ex.: f 10,60
- 5 ex.: f 12,55

Na ontvangst van het bedrag wordt uw bestelling per omgaande uitgevoerd.

UIT DE KERKEN

Beroepen te Eindhoven: J.B. de Rijke te Bergen op Zoom en Middelhamis; te Enschede-Zuid: J.J.C. Dee te Bunschoten, l.l. herv. predikant te **Twijzelerheide**.

Beroepbaarstelling: De heer A. Bas is op 12 oktober jl. door de classis Dordrecht-Gorinchem preparatoir geëxamineerd, toegelaten om te propuneren en beroepbaar gesteld. Adres: **Scheepsbouwplein 2**, 2953 XM Alblasserdam, ☎ (078) 6917704.

Emeritaat

Kampen – Met **ingang** van 1 november 1995 is door de classis Kampen eervol emeritaat (om gezondheidsredenen) verleend aan ds. J.M. de Jong te IJsselmuiden-Grafhorst.

Naamswijziging

Winsum – De kerkeraad van Winsum-Obergum heeft besloten de naam van de gemeente te **veranderen** in Winsum. Winsum-Obergum is niet een samenvoeging van twee gemeenten, zoals vaak wordt gedacht, maar het zijn de namen van de twee **wijken** waaruit het dorp vroeger bestond. Tegenwoordig bestaan er zes wijken in Winsum.

Evangelisatie-congres voortaan in Barneveldse Veluwehal

Barneveld – Vanaf volgend jaar zal de landelijke werk- en **informatiedag** voor **evangelisatiewerk** in Barneveld worden gehouden. De dag, die eerder in Spakenburg werd gehouden, gaat uit van het Landelijk Verband voor Evangeli-

satie-arbeid en is bedoeld om **gemeenteleden** van plaatselijke kerken te stimuleren en toe te rusten tot evangelisatie.

De bedoeling was de dag – die **Evangelisatie-congres** gaat heten – dit jaar al te doen plaatsvinden, **maar** werd uitgesteld tot 26 oktober 1996. Omdat het aantal deelnemers toeneemt, is besloten de dag in de **Veluwehal** te Barneveld te organiseren in plaats van in de kerkgebouwen te Spakenburg.

Er staan toespraken, workshops, **programma's voor kinderen** en **tiemers op het programma** en er wordt veel samen gezongen. Het thema voor het congres is '**Spiegel van Gods Liefde**'. 'Gods liefde mag je weerspiegelen door met ontferming naar andere mensen om te zien', aldus de **congres-organisatie**. 'Als gelovige ben je net een spiegel, die het schitterende licht van de Here **weerkaatst**. Maar stel, dat de spiegel dof wordt of een barst heeft?' De organisatoren verwachten dat deze aspecten op het congres aan de orde zullen **komen**.

Adreswijzigingen e.d.

Amsterdam-Centrum * **Scriba**: K. Esselink, Jisperveldstraat 394, 1024 AT, ☎ (020) **4320954**. **Kerk** bureau: W. Stad, Herschelstraat 35, 1098 JB, ☎ (020) **6929105** (pag. 120).

Rotterdam-Delfshaven * **Diaconie**: E.J. Rots, Russischestraat 18b, 3028 BE, ☎ (010) 4371004 (pag. 140).

Veenendaal * **Diaconie**: H. Heyink, Bachlaan 10, 3906 ZK, ☎ (0318) 520484 (pag. 107).

